

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Urša Raspet

Porast in nove oblike medvrstniškega nasilja v šoli

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo z družino

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Urša Raspet

Porast in nove oblike medvrstniškega nasilja v šoli

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo z družino

Mentor: doc. dr. Primož Rakovec

Ljubljana, 2023

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorju doc. dr. Primožu Rakovcu za pomoč in usmerjanje pri pisanju magistrske naloge.

Zahvaljujem se tudi vsem učiteljem, ki so mi bili na voljo za dane intervjuje in izkušnje ter lektorici za popravke.

Posebno pa sem hvaležna za razumevanje, pomoč in vzpodbudo moji družini, katera se je s prilagajanjem mojemu študiju odrekla marsikateremu skupnemu trenutku. Verjeli ste, da zmorem, me vzpodbujali in nikoli dvomili vame. Iskrena hvala vsem.

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Urša Raspet

Naslov magistrske naloge: Porast in nove oblike medvrstniškega nasilja v šoli

Mentor: doc. dr. Primož Rakovec

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Povzetek magistrske naloge

V magistrski nalogi raziskujem medvrstniško nasilje v osnovni šoli in morebiten porast ter nove oblike. Z raziskavo sem želela preveriti, ali stopnja nasilja narašča in ali se soočamo s kakšnimi novimi oblikami. Predvsem se nasilje v zadnjem času seli na splet, v šolah pa skorajda ne mine dan brez vsaj enega fizičnega ali verbalnega konflikta med učenci.

V šolskem prostoru zaznavamo, da je medvrstniškega nasilja vse več – tudi učenci so bolj nestrpni, predrzni, pogumnejši pri prepovedanih dejanjih. Soočamo se tako s fizičnim kot psihičnim nasiljem, vse več pa je tudi opozoril staršev o stiskah in pritiskih na njihove otroke, izhajajoč tudi iz spleta. Tudi strokovni delavci opozarjajo na problem, da je spoštljivost do učitelja bolj izjema kot pravilo. Včasih je bil učitelj avtoriteta, zdaj ga učenci dojemajo bolj kot kolega ali sovrstnika, zato je tudi komunikacija nemalokrat agresivna in napadalna. V šoli se zelo trudimo, da bi bila ta dejanja zaznana, odpravljena ali pa vsaj zmanjšana. Na vsako vrsto nasilja reagiramo takoj v okviru naših zmožnosti in pristojnosti. V tem delu reševanja medvrstniškega nasilja se je močno povečalo tudi sodelovanje s starši, saj je vsem skupen cilj odprava le-tega. Svetovalna služba kot pomemben dejavnik pri obravnavi in kasneje reševanju posameznih dejanj je vedno bolj vpeta v sodelovanje s starši, drugimi strokovnimi delavci šole in v nemalo primerih tudi z zunanjimi institucijami, ki prevzamejo z naše strani predano intervencijo.

Zanima me, ali stopnja nasilja v zadnjih letih narašča, kakšne so njegove oblike ter ali vplivajo na psihofizično stanje otrok.

Želim si, da bi bili rezultati moje magistrske naloge konkretni šoli v pomoč pri oblikovanju preventivne dejavnosti ter s tem preprečevanju oz. zmanjševanju medvrstniškega nasilja.

Ključne besede: medvrstniško nasilje, šolanje, svetovalno delo, psihično stanje otrok, spremembe

Summary of master's thesis

In my master's thesis, I research peer violence in elementary school and its possible increase and new forms. With the research, I wanted to check whether the level of violence is increasing and whether we are facing any new forms. In particular, violence has recently moved online, and hardly a day goes by in schools without at least one physical or verbal conflict between students.

In the school environment, we perceive that peer violence is increasing – students are also more impatient, insolent, braver in prohibited acts. We face both physical and psychological violence and receive more and more warnings from parents about the hardships and pressures on their children coming from the Internet. Professionals also point to the problem that respect for the teacher is more an exception than a rule. The teacher used to be an authority, but now the students perceive him more as a colleague or a peer, which is why communication is often aggressive and attacking. At school, we work hard to detect, eliminate, or at least reduce these actions. We react to any type of violence immediately within the scope of our abilities and powers. In this part of solving peer violence, cooperation with parents has also increased significantly, as everyone has a common goal of eliminating it. The counseling service, as an important factor in the consideration and later resolution of individual actions, is increasingly involved in cooperation with parents, other school professionals and, in a few cases, also with external institutions, which take over the dedicated intervention from our side.

I am interested in whether the level of violence has been increasing in recent years, what its forms are, and whether they affect the psychophysical condition of children.

I would like the results of my master's thesis to be of help to a specific school in designing preventive activities and thereby preventing or reducing peer violence.

Key words: peer violence, schooling, counselling work, psychological state of children, changes

Kazalo vsebine

1	Uvod.....	1
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA	2
2.1	MEDVRSTNIŠKI ODNOSI V ŠOLI.....	2
2.1.1	Opredelitev pojmov	2
2.1.2	Odnosi v šolskem prostoru	3
2.2	MEDVRSTNIŠKO NASILJE	4
2.2.1	Opredelitev pojmov	4
2.2.2	Vrste medvrstniškega nasilja	5
2.2.3	Vzroki in ukrepanja	8
2.3	POSLEDICE DOŽIVLJANJA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA	9
2.3.1	Prepoznavanje težav	9
2.3.2	Vrste težav in vpliv na psihofizično stanje otroka.....	10
2.3.3	Zaznava posledic medvrstniškega nasilja danes v osnovni šoli	11
2.4	DEJAVNOSTI ŠOLE OB ZAZNAVI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA V ŠOLI ..	18
2.4.1	Vloga svetovalne službe	18
2.4.2	Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja	20
2.4.3	Sodelovanje z zunanjimi institucijami.....	22
2.4.4	Ravnanje strokovnega delavca ob zaznavi nasilja v šoli.....	24
3	PROBLEM.....	28
3.1	Raziskovalna vprašanja.....	28
4	METODOLOGIJA.....	30
4.1	Vrsta raziskave.....	30
4.2	Raziskovalni instrumenti in viri podatkov	30
4.3	Populacija in vzorčenje	31
4.4	Zbiranje podatkov	31
4.5	Obdelava in analiza podatkov	32
5	REZULTATI.....	34
5.1	Opredelitev.....	34
5.2	Vrsta nasilja	34
5.3	Vidik strokovnega delavca.....	35

5.4	Vloga staršev	37
5.5	Odnos učencev	37
5.6	Pogostost sporočanja	38
5.7	Ukrepanje	38
6	Razprava in sklepi	39
7	Predlogi	48
8	Literatura in viri	51
9	Priloge	57
9.1	Delovni list 1 za učenca (4.–6. r.)	57
	KAJ JE ZATE MEDVRSTNIŠKO NASILJE?	57
9.2	Delovni list 2 za učenca: (7.–9. r.)	58
	KAJ JE ZATE MEDVRSTNIŠKO NASILJE?	58
9.3	Zapis o nasilju nad otrokom v skladu s pravilnikom o obravnavi nasilja za vzgojno-izobraževalne zavode	59
9.4	Smernice za intervju	60
9.5	Odprto kodiranje	61
	Strokovna delavka 1 – A	61
	Strokovna delavka 2 – B	62
	Strokovni delavec 3 – C	64
	Strokovna delavka 5 – E	67
	Strokovna delavka 6 – F	69
	Strokovni delavec 7 – G	70
	Strokovna delavka 8 – H	72
9.6	Osno kodiranje	74

Kazalo tabel

Tabela 1: Stanje Odločb o usmeritvi otroka s posebnimi potrebami po razredih ob koncu leta	17
Tabela 2: Datumi izvajanj intervjujev in način izvajanj.....	32
Tabela 3: Primer odprtega kodiranja	32
Tabela 4: Primer osnega kodiranja	33
Tabela 5: Izreki vzgojnih ukrepov 2022.....	45

Kazalo slik

Slika 1 Kaj je in kaj ni medvrstniško nasilje (Pečjak, 2014, str.19).....	6
Slika 2: Prikaz nalog iz Pravilnika o sodelovanju organov, sporočanju šole ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja ..	24

1 UVOD

Zavedanje, da medvrstniško nasilje med nami obstaja pravzaprav ne potrebuje dodatne literature za potrjevanje. Kljub obstoju mnoge literature različnih avtorjev pa lahko svetovalni delavci, ki delamo v šolskem prostoru, med prvimi opozorimo in tudi aktivno opozarjamo na zaznavo porasta vseh oblik medvrstniškega nasilja, sploh po šolanju na daljavo od doma. Za nemoten potek šolanja na daljavo smo takrat mladino opremili z elektronskimi napravami. Če smo prej želeli omejevati preživljanje časa na elektronskih napravah, pa smo s šolanjem na daljavo to omejevanje za potrebe opravljanja šolskega dela zamenjali z zahtevo.

Zaradi dostopa in uporabe teh elektronskih naprav v šolah opažamo porast opozarjanja otrok na dokaj novo, sodobnejšo obliko, to je spletno nasilje. Če se je v preteklosti več pozornosti namenjalo oblikam fizičnega in psihičnega nasilja, pa se danes posvečamo bolj spletnemu nasilju, tako v preventivnih dejavnostih kot reševanju posledic doživljanja le-tega.

V mesecu januarju 2022 je Nacionalni inštitut za javno zdravje objavil prve zaključne sklepe, ki so bili plod sodelovanja z Društvom SOS ter mnogoterimi drugimi strokovnjaki. Med drugim navajajo, da: (1) sta pandemija in pouk na daljavo poslabšala duševne težave in stiske otrok, opazen je porast medvrstniškega in drugega nasilja, tudi samouničevalno vedenje, anksioznost, upad motivacije za učenje in volje do življenja, socialne fobije, (2) je šola okolje, ki bi moralo zaščititi, omogočati in krepiti pozitivne medsebojne odnose, (3) potrebno je preprečevati nasilje v otroštvu in mladosti in delovati preventivno ter (4) pomembna vloga šole je pri prepoznavanju, pristopanju in nudenju pomoči otrokom in mladostnikom pri razreševanju njihovih stisk.

Vključeni morajo biti vsi zaposleni na šoli, učenci, starši in zunanji sodelavci – vsi so pomembni pri vzpostavljanju ničelne tolerance do nasilja v šolskem okolju (NIJZ, 2023). Zanima me torej porast in nove oblike medvrstniškega nasilja po šolanju na daljavo, predvsem sodobnejše, spletne oblike.

V besedilu iz literature uporabljeni izrazi žrtev, povzročitelj, storilec, nasilnež, katerih uporabo sodoben strokovni jezik po novem odsvetuje in priporoča z učenec, ki izvaja nasilje in učenec, ki doživlja nasilje. S tem pozornost iz identitete (npr. storilec, nasilnež, povzročitelj ...) prenesemo na vedenje (npr. učenec, ki izvaja nasilje). Enako velja za izraz žrtev, ki lahko osebo zaznamuje in vpliva tudi na njeno samopodobo, zato je pomembno, da izraz ne implicira

trajnosti (Mešl in Šugman Bohinc, 2022). Različni profili ne odražajo stališča naslavljanja po spolu in zajema tako žensko kot moško obliko.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 MEDVRSTNIŠKI ODNOSI V ŠOLI

2.1.1 Opredelitev pojmov

Odnosi med vrstniki oz. medvrstniški odnosi se oblikujejo med posamezniki iz podobne starostne skupine ali podobnih življenjskih faz. Ti odnosi imajo pomembno vlogo pri razvoju socialnih veščin, čustvene inteligence, samopodobe in splošnega počutja posameznika. Odnosi med vrstniki se lahko razvijajo v različnih okoljih, s pisanjem se osredotočam na šolsko okolje. Nekaj ključnih vidikov odnosov med vrstniki, kot jih navajata Taylor in Smith (2019), vključuje:

1. **Socialne veščine:** odnosi med vrstniki spodbujajo razvoj socialnih veščin, kot so komunikacija, empatija, reševanje konfliktov in sodelovanje. Skozi interakcije z vrstniki se posameznik nauči razumeti različna mnenja, potrebe in želje drugih ter prilagajanja različnim situacijam.
2. **Čustvena inteligenca:** odnosi med vrstniki imajo pomembno vlogo pri prepoznavanju, razumevanju in upravljanju z lastnimi čustvi ter čustvi drugih. Odnosi med vrstniki omogočajo posameznikom, da izražajo svoja čustva, se učijo obvladovanja stresa in razvijajo empatijo.
3. **Samopodoba:** Odnosi med vrstniki lahko vplivajo na oblikovanje samopodobe. Pozitivni odnosi lahko pripomorejo k občutku sprejetosti, samozavesti in lastne vrednosti, medtem ko negativni odnosi lahko vodijo do dvoma vase in negotovosti.
4. **Podpora in prijateljstva:** Vrstniki med seboj si lahko nudijo zelo pomembno čustveno in socialno podporo. Prijateljstva med vrstniki omogočajo deljenje izkušenj, nasvetov in gradijo podporo pri osebni rasti. Skupaj preživljajo prosti čas in se ukvarjajo s skupnimi interesi.
5. **Socialni vplivi:** Odnosi med vrstniki nedvomno vplivajo na vedenje in odločitve posameznika. Skupinski pritiski, pričakovanja, trendi, norme, hobiji in podobno so lahko pomembni dejavniki pri oblikovanju identitete posameznika.

6. **Konflikti in reševanje problemov:** Odnosi med vrstniki so pestri in niso vedno brez težav. Konflikti in nesoglasja so običajen del medsebojnih odnosov in življenja. Pomembno je, da se posamezniki naučijo učinkovitih strategij za reševanje konfliktov, kot so iskanje kompromisov, spoštovanje različnih mnenj in iskanje skupnih rešitev.

Pomembno je tudi, da posamezniki razvijajo zdrave in pozitivne odnose med vrstniki. Interakcija je vzajemna; vključuje privlačnost drugih, s katerimi delijo podobne vrednote, interese in cilje ter spodbujajo njihovo osebno rast. Prav tako je ključno razvijati sposobnost postavljanja meja in prepoznati, kdaj je potrebno odnos prekiniti, če postane toksičen ali negativen za posameznikovo dobro počutje (Mikuš Kos, 2017).

2.1.2 Odnosi v šolskem prostoru

Odnosi med učenci oz. medvrstniški odnosi v interakciji z odnosi učiteljev so v šolskem razredu najpogostejša oblika socialnih odnosov, ki jih učenci vsakodnevno ustvarjajo in vzdržujejo (Košir, 2013). Tip medvrstniških odnosov, ki ima največji pomen za psihofizično stanje učenca, je socialna sprejetost oz. zavrnjenost. Ravno skozi življenje samo se neprestano vzpostavljajo interakcije z različnimi osebami in z njimi oblikujemo najrazličnejše odnose. Ti odnosi so lahko različni, bodisi po dolžini trajanja ali pa intenziteti (Kobolt, 2009).

Harris (2007) opozarja na pomen v otrokovem razvoju, kjer je zanj poleg družinskega okolja, kjer potekajo družinski odnosi, zelo pomembno tudi okolje vrstnikov, v katerem se vzpostavljajo pomembni medvrstniški odnosi. Med vrstniki so njihove sposobnosti tako na fizičnih kot psihičnih področjih različne (Žagar, 2009). Strokovnjaki poudarjajo, da imajo medvrstniški odnosi predvsem naslednje učinke: (1) vplivajo na različne želje, cilje in na dosežke učencev; (2) prispevajo k njihovi socializaciji; (3) vzpostavljajo in ohranjajo medvrstniške stike; (4) prispevajo k razvijanju spolne identitete, (5) usmerjajo vedenje ter (6) razvijajo socialne kompetentnosti (Žagar, 2009). Ob vstopu otroka v šolo medvrstniški odnosi tako postanejo intenzivnejši, saj morajo učenci upoštevati želje, reakcije in misli drugih, jih sprejeti in se nanje ustrezno odzvati. Njihov kognitivni razvoj jim omogoča, da znajo razumeti dinamiko odnosov in jih razlikovati med različnimi vzorci vedenja (Žagar, 2009).

Šola je prostor, kjer se poleg najpomembnejših domačih interakcij dogaja večina medvrstniških, zato je pomembno, da se otroci nanje odzivajo pravilno, skrbno in starosti primerno. V kolikor temu ni tako, naletimo na problematične vedenjske interakcije med vrstniki ter različne vrste stisk.

Strokovne delavke v šolski svetovalni službi opažamo, da se stiske današnjih učencev in mladostnikov v osnovni šoli po šolanju na daljavo, ki ga navajam kot mejnik merila in zaznave medvrstniškega nasilja, večajo. Ogromno je spletnega nasilja preko telefonov; učenci imajo interne Viber in TikTok skupine, preko katerih komunikacija prerašča v izsiljevanje, grožnje, deljenje slikovnega in video materiala brez soglasja žrtve, predvajanje posnetih glasovnih sporočil in podobno. Na svojem delovnem mestu zaznavamo porast stisk in težav v psihofizičnem stanju otrok. Pri dekletih izstopajo predvsem motnje hranjenja in samopoškodovanja, pri fantih pa narašča fizično nasilje, kot so pretepi ter hujše oblike verbalnega nasilja, npr. zmerjanje, poniževanje in žaljenje, ne le med vrstniki, temveč tudi v odnosu do učiteljev. Pri vsem tem množičnem deljenju internetnih vsebin se v stiske otrok vpletejo tudi starši, ki z željo po zaščiti svojega otroka zahtevajo ukrepanje šole, ki pa je v prostočasnih dejavnostih otrok nemočna. Prejemamo zahteve, grožnje, obiske odvetnikov ter skupne upore skupin staršev z očitkom neukrepanja. Izhajajoč iz tega se spreminja tudi odnos starša do učitelja. Ker starš nemalokrat v prisotnosti otroka izpodbija avtoriteto učitelja, le-ta opazuje in nevede prevzema vzorec starševske komunikacije in ga prenaša nase (Raspet, 2022a).

2.2 MEDVRSTNIŠKO NASILJE

2.2.1 Opredelitev pojmov

Današnje šolanje učencev v osnovni šoli v enem delu lahko deluje varovalno, v drugem pa je lahko tudi dejavnik tveganja (Mikuš Kos, 2017). Medvrstniško nasilje se nanaša na agresivno vedenje, ki se pojavlja med otroki ali mladostniki iste starostne skupine. To vključuje fizično nasilje, verbalno nasilje ter socialno nasilje (Lešnik Mugnaioni, 2016). Medvrstniško nasilje lahko povzroči resne posledice za žrtve, vključno s čustveno travmo, telesnimi poškodbami in težavami v šoli ali socialnem življenju. Predvsem po vračanju učencev v šole po preteklem šolanju na daljavo v šoli zaznavamo večje spremembe v vedenju učencev, kot so nestrpnost, izbruhi jeze, zadirčnost in nepotrpežljivost, hkrati pa med vrstniki narašča vse več oblik medvrstniškega nasilja: fizičnega, psihičnega, verbalnega, neverbalnega, v zadnjem času tudi spletnega, katerega zaznavamo kot novo obliko medvrstniškega nasilja.

Medvrstniško nasilje oz. *bullying* je pojav, ki ga zaznavamo praktično vsakodnevno v šoli, pojavljajo pa se tudi primeri izven šole, predvsem nasilje na spletu (Hayes in Herbert, 2011). Je kompleksen pojav, zato se ga je potrebno tako tudi lotiti. Kot navajata Taylor in Smith

(2019), se nasilje ali nasilno vedenje opredeljuje kot agresivno vedenje, v katerem povzročitelj uporabi lastno telo ali predmet, s katerim poškoduje drugo osebo. V tej definiciji se torej osredotoča le na fizično obliko agresivnega vedenja. Mnogo drugih avtorjev opredeljuje nasilje širše. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2022) opredeljuje nasilje kot namerno uporabo fizične sile ali psihične moči, grožnje proti drugi osebi, skupini ali skupnosti, ki se kaže v poškodbah, smrti, psihološki škodi, slabem razvoju ali pomanjkanju. Večini sicer različnih definicij je skupno to, da nasilje opredeljujejo kot nekaj namernega, kot vedenje, katerega cilj je prizadeti ali raniti drugo osebo.

Šola mora jasno dogovoriti ter zapisati, kakšno vedenje v šoli je sprejemljivo ter kakšno ne (Habbe, 2000, str. 73). Šole bi se morale nasilja lotevati sistematično. To pomeni, da bi se s preprečevanjem nasilja ukvarjale še preden pride do resnejših primerov. V primeru zaznave tega pa je šola dolžna postopati, upoštevajoč Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih (Zavod RS za šolstvo, 2022).

2.2.2 Vrste medvrstniškega nasilja

Ko govorimo o nasilju nad vrstniki, gre za različne oblike namernih agresivnih ravnanj, ki jih vrstnik ali skupina vrstnikov izvaja nad posameznim otrokom oz. mladostnikom (Mikuš Kos, 2017). Raziskave kažejo, da so oblike medvrstniškega nasilja različne, tako kot so različni načini njegovega izvajanja (Zavod RS za šolstvo, 2022).

V preteklosti uporabljen znanstveni diskurz *bullying*, ki preveden v slovenščino pomeni »trpinčenje med/nad učenci«, je bil pred desetletjem s strani slovenskih avtorjev preimenovan v termin »medvrstniško nasilje« (Pečjak, 2014, str. 8). Gre za vedenjski vzorec, za katerega je značilna omejena paleta reakcij na konfliktno situacijo, ki sčasoma postane del otrokove osebnosti (Pušnik, 1999, str. 34). O nasilju med vrstniki govorimo takrat, ko nekdo močnejši odvzame pravice vrstniku (Razpotnik in Dekleva, 2015, str. 221) in prizadetemu predstavlja vir stiske (Košir, 2013, str. 70). Olweus (kot navedeno v Košir, 2013) navaja medvrstniško nasilje kot otrokovo izpostavljenost negativnim dejanjem s strani vrstnikov, pri čemer ta dejanja trajajo dlje časa in se ponavljajo.

Medvrstniško nasilje se lahko pojavi v različnih oblikah, kot navajajo različni avtorji. Lešnik Mugnainoni (2016) navaja nekatere pogoste vrste medvrstniškega nasilja:

- fizično nasilje, ki vključuje fizično agresijo, kot so udarjanje, brcanje, potiskanje, grizenje ali uporaba sile proti drugemu vrstniku,
- verbalno nasilje, ki vključuje uporabo žaljivega jezika, žalitve, zbadanje, poniževanje ali grožnje z besedami proti drugemu vrstniku,

- socialno nasilje, ki vključuje izključevanje, ignoriranje, namerno širjenje govora, namerno zaničevanje prijateljev ali druge oblike manipulacije, ki vplivajo na socialni status ali vključenost drugega vrstnika,
- psihološko nasilje, ki zajema manipulacijo, zastraševanje, izsiljevanje, grožnje ali namerno povzročanje čustvene bolečine, stiske ali strahu drugemu vrstniku,
- spletno nasilje, ki pa vključuje zlorabo tehnologij, kot so spletno nadlegovanje, žaljiva sporočila, širjenje zasebnih informacij ali sramotenje preko spleta (Lešnik Mugnaioni, 2016).

Pečjak (2014) opozarja, da medvrstniškega nasilja ne smemo zamenjevati za konflikt med vrstniki. Gre za običajen pojav, katerega otroci lahko rešijo sami, saj med njimi ne gre za izrazito neravnovesje moči, medtem ko gre pri vrstniškem nasilju za zlorabo moči. S tabelo prikazujem sliko preglednice *Kaj je in kaj ni medvrstniško nasilje*.

Slika 1 Kaj je in kaj ni medvrstniško nasilje (Pečjak, 2014, str.19)

Lahko zamenjamo, vendar ni medvrstniško nasilje	Medvrstniško nasilje	Kriminalna dejanja
– draženje v igri, – pretep v igri, – groba igra ali igra brez želje povzročiti škodo drugemu.	– fizično (grizenje, vlečenje za lase, brcanje, stiskanje, praskanje, pljuvanje, poškodovanje lastnine itd.), – psihično (verbalno, neverbalno).	– napad z orožjem, – huda telesna poškodba, – resne grožnje s poškodbami ali smrtjo, – spolna zloraba.

Pečjak v šolskem prostoru ločuje nasilna dejanja na kriminalna, nasilna in tista, ki niso ne eno ne drugo (Pečjak, 2014, str. 19). Lahko se izvaja posamezno ali skupinsko, fizično ali psihično. Medvrstniško nasilje je lahko tudi enkratni dogodek v obliki hujšega nadlegovanja (Pečjak, 2014, str. 9).

Nasilje ločuje tudi kategorično, in sicer kot:

1. *neposredno* medvrstniško nasilje, pri čemer gre za odkrit in očiten napad na drugo osebo, in
2. *posredno* nasilje, kot sta izključitev iz skupine ali socialna osamitev (Olweus 1993, v Pečjak, 2014).

Fizično nasilje Pečjak opisuje enako kot Lešnik Mugnaioni. Natančneje pa opredeljuje *psihično nasilje*, katerega loči na verbalno in neverbalno nasilje.

Kot verbalno nasilje označuje:

- žaljivke in zmerljivke s spolno in socialno vsebino; razširjanje lažnih, neresničnih govoric; grožnje, povezane z izsiljevanjem za denar ipd.

Neverbalno nasilje pa deli na:

- direktno neverbalno nasilje, kot so nesramne geste, ter
- indirektno neverbalno nasilje, kot npr. namensko socialno izključevanje (Pečjak, 2014, str. 11–12).

Dodaja *spolno nasilje* in kot navaja vključuje nespodobne geste ali komunikacijo z opazkami v zvezi s posameznikovim telesom, seksualne opazke; vključuje tudi neželene spolne dotike, zlorabo in posilstvo. Spolno nasilje se pojavlja tudi v šoli, najpogostejše oblike spolnega nasilja s strani vrstnikov pa so otipavanje, božanje, uporaba žaljivk s seksualno vsebino, kazanje pornografske literature, siljenje k spolnemu odnosu ter prisiljen spolni odnos (Pečjak, 2014, str. 14–15).

Pri *spletnem nasilju* Pečjak izpostavlja, da je tovrstna oblika nova, da so žrtve spletnega nasilja nemalokrat žrtve tudi drugih oblik medvrstniškega nasilja in da ga izvajajo večinoma osebe, ki jih žrtev ne pozna (Pečjak, 2014, str. 18). Je ena izmed bolj zahrbtnih oblik medvrstniškega nasilja, saj je povzročitelj nasilja lahko tudi anonimen (Pečjak, 2014, str. 16).

Ravno zadnja oblika izvajanja nasilja je po vračanju učencev iz šolanja na daljavo v šolskih prostorih vse bolj pogosta in z novimi ter inovativnimi metodami kaže precej zaskrbljenosti. Lažja dostopnost do elektronskih naprav ter večja razširjenost naprav se danes kaže kot »nujno zlo« tudi med otroki. Zaradi tega se v zadnjih letih kaže porast in nove metode nasilja preko spleta, zaskrbljujoča pa je predrznost otrok, da nasilne vsebine snemajo in delijo preko spleta (Raspet, 2022). Košir (2013) poimenuje spletno nasilje tudi kot elektronsko nasilje, saj le to poteka preko informacijske tehnologije, tako mobilnih kot elektronskih sporočil, raznih forumov in blogov ter spletnih strani. Sem spadajo negativna sporočila, grožnje, žalitve, širjenje laži in tudi objavljanje posnetkov brez soglasja vpletenega.

Med najstniki in mladostniki se najpogosteje izvaja kot spletno ustrahovanje, spletno trpinčenje in spletno nadlegovanje, kar pogosto slišimo poimenovano z angleško besedo *cyberbullying*, ki pomeni ustrahovanje preko digitalnih naprav (npr. tablični računalniki, mobilni telefoni in računalniki). Pojavlja se prek različnih aplikacij, klepetalnikov, družabnih omrežij, SMS in MMS sporočil, forumov in iger. Največkrat gre za objavljanje, pošiljanje in deljenje škodljivih ali negativnih vsebin o nekom, s čimer ga spravimo v zadrego ali pa ga ponižamo (Safe.si, 2023). Pretežno se pojavlja izven šolskega prostora, a je običajno z njim tesno povezan – z

odnosi učencev na šoli (Muršič idr., 2016). Raskauskas in Stoltz (2007) sta v svoji raziskavi ugotovila, da so bili otroci, ki so bili deležni tradicionalnih oblik nasilja, pogosto tudi žrtve spletnega nasilja (Pečjak, 2015). Povzročitelji nasilja so pri spletnem nasilju pogosto anonimni, a ne več – napredna tehnologija organom pregona (preiskovalcem, tožilcem, pravosodnim organom, kriminalistom in policistom) že dopušča lažje možnosti izsledljivosti vira, a še vedno ne vseh. Spletno nasilje s tehnologijo lahko vstopi v vsak dom (prav tam). Še posebej škodljivo za žrtev pri spletnem nasilju je to, da je občinstvo številno, žrtev pa ostaja ranljiva in izpostavljena. Zato so posledice spletnega nasilja lahko celo hujše kot v primeru katere izmed drugih oblik medvrstniškega nasilja (Muršič idr., 2016). Kot laično pravimo – zlomljena roka se hitro zaceli, duševna rana pa ostane.

2.2.3 Vzroki in ukrepanja

Poraja se vprašanje, kaj doživljajo otroci, ki so nasilni do vrstnikov. Mnenja se razlikujejo, skupna pa je ugotovitev, da gre največkrat za otroke, ki odraščajo v neugodnih družinskih razmerah, lahko imajo tudi preslab ali predober učni uspeh, predvsem pa veliko več stresa za to obdobje, v katerem so (Mikuš Kos, 2017). Morda je to tudi sprožilec; težko je z gotovostjo trditi. Zato je smiselno in nujno, da če opazimo, da nekdo izstopa po vedenju, da se o tem pogovorimo in nemudoma reagiramo.

Jeza, nemoč, neuspeh - kako ravnati s temi čustvi, če jih pri nekom prepoznamo? Vsekakor gre za zelo neprijetna čustva, ki lahko v telesu povzročijo veliko bolečino, tiščanje, nelagodje. Kot navajata Taylor in Smith (2019), poskušajmo razumeti, kaj otrokom poskušajo ti občutki povedati. Pa vendar, kako pomagati mladi osebi, ki je v stiski in le to prepoznamo? Pomembno je, da žrtev izbrani osebi zaupa, velikokrat pa je težko taki osebi takoj pomagati. Gre za dolgotrajen proces, ki nemalokrat terja ogromno potrpežljivosti, časa in aktivnosti, nujno in bistveno pa je, da odrasli mlade zaščitimo.

Vzeti si je potrebno čas, namreč velikokrat otroci ne povedo takoj, kaj se jim je zgodilo in kaj jih skrbi, ampak bodo odrasle najprej preverili kot zaupanja vredno osebo. Odrasli morajo biti zato tam za njih fizično in tudi psihično ter vključiti v pomoč tudi različne strokovnjake (Hayes, 2011). Na področju pojava medvrstniškega nasilja je pomembna previdnost in zavedanje, da je ukrepanje nujno, zato so se začeli izvajati različni programi, akcije in aktivnosti za preprečevanje le-tega. To se kaže v številnih programih in aktivnostih za odkrivanje in preprečevanje medvrstniškega nasilja, natančneje v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete (PisRS, 2023). Ravno zavedanje skrajnih in obsežnih posledic medvrstniškega nasilja ter želja po preventivi sta vodila slovensko Policijo in Ministrstvo

za vzgojo in izobraževanje, da so skupaj z Evropsko komisijo v sklopu programa Structural Reform Support Service (SRSS) pričeli izvajati projekt imenovan *Preventing bullying and reducing violence among minors in Slovenia* (European Crime Prevention Network, 2023). V sklopu te kampanje Skupina za mladoletniško kriminaliteto sektorja kriminalistične policije redno izvaja preventivne dejavnosti v obliki predavanj za učence po osnovnih šolah. Dogovor in pravilnik, sklenjen med štirimi resorji, Ministrstvom za vzgojo in izobraževanje, Ministrstvom za zdravje, Ministrstvom za notranje zadeve in Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v sodelovanju z nevladnimi organizacijami, zavezuje skupno delovanje in boj zoper medvrstniškemu nasilju in nasilju nasploh, pri čemer se opirajo na sledeče pravne podlage:

- Zakon o preprečevanju nasilja v družini,
- Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini,
- Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev,
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije,
- Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju (H. Govekar, osebna komunikacija, 3. 10. 2023).

2.3 POSLEDICE DOŽIVLJANJA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Medvrstniško nasilje je ena najpogostejših oblik nasilja, s katero se soočajo otroci in mladostniki po vsem svetu (Zavod RS za šolstvo, 2023). To nasilje lahko prizadene žrtve na različne načine in pusti dolgotrajne posledice za njihovo fizično, čustveno in psihično zdravje. Zaznava in prepoznavna kakršnih koli odstopanj v vedenju posameznika je ključnega pomena za ustrezno ukrepanje in zagotavljanje pomoči tistim, ki jo potrebujejo (Mikuš Kos, 2017; Muršič idr., 2016).

2.3.1 Prepoznavanje težav

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2022) navaja, da je prepoznavanje težav, povezanih z medvrstniškim nasiljem ključnega pomena za ukrepanje in zagotavljanje pomoči žrtvam. Nekateri znaki, ki lahko nakazujejo, da otrok ali mladostnik doživlja eno ali več oblik nasilja, vključujejo:

- pogoste telesne poškodbe, modrice ali otekline, za katere ni razlage,
- strah pred obiskom šole ali drugih socialnih okolij,

- spremembe v vedenju, kot so nenadne spremembe razpoloženja, agresivnost ali plašnost,
- upad šolske uspešnosti in zanimanja za šolo,
- iskanje izgovorov za neobiskovanje šolskih ali družabnih dejavnosti.

Ob zaznavi omenjenih znakov pri otroku ali mladostniku je pomembno, da nemudoma odreagiramo in se ob potrebi povežemo z ustreznimi strokovnjaki, kot so pedagogi, psihologi, socialni delavci in drugi. Le s skupnim sodelovanjem bomo lahko nudili ustrezno podporo in svetovanje ter pomagali pri oblikovanju načrta ukrepanja za zaščito žrtve.

2.3.2 Vrste težav in vpliv na psihofizično stanje otroka

Doživljanje medvrstniškega nasilja ima lahko poleg kratkoročnih tudi dolgoročne posledice na otrokovo dobrobit in razvoj psihofizičnega stanja otroka. Te posledice se lahko odražajo na različnih področjih; v nalogi navajam le nekatere največkrat opredeljene v literaturah različnih avtorjev (Lešnik Mugnainoni, 2016; Olweus, 1993, Pečjak, 2015; Sullivan, 2011; Taylor in Smith, 2019; Mikuš Kos, 2022 idr.).

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2022) navaja:

- *Fizično zdravje:*
 - poškodbe in bolečine zaradi fizičnega nasilja,
 - glavoboli, prebavne težave in druge somatske težave,
 - slabo spanje in motnje hranjenja,
 - povečano tveganje za razvoj kroničnih bolezni, kot je depresija.

Fizično nasilje med vrstniki lahko povzroči poškodbe, kot so modrice, ureznine in zlomi. Te poškodbe lahko vplivajo na fizično stanje otroka in pustijo trajne posledice, tako fizične kot tudi psihične narave.

- *Čustveno zdravje:*
 - zmanjšana samopodoba in samospoštovanje,
 - povečana anksioznost, stres in strah,
 - depresija in razvoj drugih duševnih bolezni,
 - težave pri obvladovanju čustev in socialnih interakcijah.

Otrok, ki je žrtev medvrstniškega nasilja, se pogosto sooča z anksioznostjo, depresijo, nizko samozavestjo, občutkom osamljenosti in zmanjšanim samospoštovanjem. To lahko vodi do

različnih duševnih težav, kot so tesnoba, povečan stres in povečana skrb ter morda tudi samomorilne misli.

- *Psihično zdravje:*
 - zmanjšana sposobnost učenja in koncentracije v šoli,
 - zmanjšana motivacija za učenje in sodelovanje,
 - povečano tveganje za akademske težave, izostajanje iz šole in zmanjšanje uspeha,
 - dolgoročni vpliv na poklicno pot in zaposljivost.

Otroci, ki so žrtve medvrstniškega nasilja, se lahko začnejo neprimerno ali agresivno obnašati. To lahko vključuje nasilje do drugih, težave pri nadzoru jeze in uporabo nesprejemljivega jezika. Otroci, ki doživljajo medvrstniško nasilje, se pogosto težje osredotočajo na šolsko delo in imajo slabše šolske rezultate. To je lahko posledica stresa in stiske, ki ga povzroča nasilje, pa tudi zaradi občutka negotovosti in strahu pred šolo ali srečanjem z nasilneži.

- *Socialne posledice:*
 - izolacija in odtujitev od vrstnikov,
 - zmanjšan socialni status in težave pri tvorbi prijateljskih odnosov,
 - vključevanje v neprimerna vedenja kot obrambni mehanizem,
 - povečano tveganje za vključevanje v nasilno vedenje v odrasli dobi (Lešnik Mugnaioni, 2016; WHO, 2022).

Otroci, ki so žrtve medvrstniškega nasilja, pogosto doživljajo težave pri vzpostavljanju in vzdrževanju prijateljskih odnosov. Občutek osamljenosti in izoliranosti lahko vodi do zmanjšane socialne interakcije in vključenosti v družbo. Vse te posledice medvrstniškega nasilja so zelo resne in lahko imajo dolgoročen vpliv na otrokovo življenje. Zato je izjemno pomembno, da se ta problem naslavlja učinkovito in se otrokom zagotovi podpora ter varno okolje za njihovo rast in razvoj (Raspet, 2022).

2.3.3 Zaznava posledic medvrstniškega nasilja danes v osnovni šoli

»Zasvojenost« z ekranom in spletno nasilje

Računalniki, telefoni in tablice odraščajoče otroke zelo privlačijo. Elektronske naprave, natančneje telefoni, se pojavljajo tudi v šoli. Skorajda vsak odmor nekateri učenci iz torb skrivoma vzamejo telefone in postopajo po kotičkih šole ter brskajo po telefonih. Nekateri bi se najraje kar večino dneva družili s svojim zaslonom. S tem, ko preživljajo otroci več časa na

spletu, je komunikacija med njimi po različnih kanalih večja in s tem narašča tudi pojav nasilja na spletu.

Navajam dva primera izjav otrok, povzetih iz brošure *Ko ti ekran ukrade dan*, avtorjev Muršič idr. (2020):

Primer 1: *»Na družabnem omrežju sem se veliko lažje družila z vrstniki kot pa v živo iz oči v oči. Več sem si upala, lažje sem se izrazila. S svojimi filmčki sem se hotela izkazati in dokazati, da nekaj veljam. Komentirala sem, lajkala in hrepenela sem po všečkih. Želela sem ugajati drugim. Ves čas sem negotova čakala, kako se bodo odzvali name. Vsa zaskrbljena sem bila, če so moje objave videli, a ni nanje nihče odgovoril.«* (Muršič idr., 2020).

Primer 2: *»Telefon sem uporabljala vsak dan vse več, potem pa že skoraj vedno in povsod. Še ponoči se nisem ločila od njega, imela sem ga kar pod »povštrom«. Nisem se zavedala, da to ni dobro za mojo glavo in da gre morda za škodljivo sevanje. Telefon sem uporabljala pozno v noč in bil je prva stvar, ki sem se je zjutraj dotaknila. Še ponoči sem se zbujala in pogledovala na zaslon.«* (Muršič idr., 2020).

Raziskav o čezmerni uporabi ekranov je vse več, še zmeraj pa ne vemo dobro, kakšne škodljive posledice se bodo pokazale čez čas, ker tako pretiravanje zagotovo škodi. Muršič idr. (2020) navajajo, da močni dražljaji in burna doživetja ob zaslonih lahko naše možgane preveč obremenijo. Kdor zmerno uporablja ekran, se lahko pri razmišljanju v šoli bolj zbere, sprejema boljše odločitve in bolje rešuje probleme. Dodajajo tudi, da se na splet lahko otrok zelo hitro navadi, in hkrati mu tudi hitro postane dolgčas. Tam ves čas išče nove zanimivosti, na primer v igrah ali na družabnih omrežjih. Vse drugo okoli njega mu postane nezanimivo. Sledita zasvojenost z medmrežji, naraščanje predrznosti in prikritosti, kar zaznavamo kot pojav spletnega nasilja (Raspet, 2022a).

Spletno nasilje izstopa z glavno značilnostjo anonimnosti, neskončnega števila publike, neomejenega prostora in časa, saj sporočilo žrtev doseže kadarkoli vklopi elektronsko napravo oz. telefon (Pušnik, 2012, str. 119–120).

Ravno preko elektronskih naprav otroci najpogosteje bodisi doživljajo ali povzročajo psihično nasilje v obliki besed ali slik. Navajam opise najpogostejših oblik spletnega nasilja, kot jih opredeljuje avtorica Hrovat (2015, str. 35–37):

- **spletno nadlegovanje** je uporaba IKT z namenom namernega, ponavljajočega vedenja do posameznika. Gre za nadlegovanje v obliki besed ali dejanj, ki povzroči veliko čustveno stisko žrtvi. Nasilje traja dolgo časa;
- **spletno zalezovanje** je ponavljajoči, zlonamerni poskus, da bi določeni osebi oz. žrtvi vsilili komunikacijo, ki je ne želi. Tovrstna oblika nasilja poteka prek vsiljevanja neželene pošte (grožnje, sovražni govor) ali prek zalezovanja v klepetalnicah, kjer zalezovalec ali zalezovalka grozi žrtvi in jo nadleguje;
- **kibernetsko ustrahovanje** je ustrahovanje, ki se odvija na spletu, kjer preko sms-jev, elektronske pošte pošiljajo grožnje;
- **žaljenje** je izmenjava žaljivih sporočil, ki je običajno načrtovana (to pomeni, da je namerno in sistematično usmerjena na eno ali več oseb);
- **seksing ali sekstanje** je oblika nasilja, kjer se objavi in širi slike ali posnetke golih delov telesa ali spolnih aktov. Te slike ne pošilja oseba, katere telo je na sliki, temveč otrok slika sebe, ko je gol, in to fotografijo ali posnetek pošlje nekomu drugemu. Nato ta razpošlje fotografijo še drugim;
- **klofutanje za zabavo** poteka tako, da nekdo enega udari, drug pa to posname in objavi na spletu;
- **izključitev** pomeni izključitev v virtualnem prostoru (Hrovat, 2015, str. 35–37).

Danes se spletno nasilje opredeljuje še bolj podrobno. Strokovnjaki za kibernetski kriminal opozarjajo, da se vsako leto zaradi znanja in iznajdljivosti spletnih goljufov vrste tovrstnega nasilja hitro širijo, s tem pa nastajajo tudi nova poimenovanja. Navajam zadnjo opredelitev:

- zalezovanje: o njem govorimo, ko vrstnik žrtev stalno opazuje, spremlja in nadzira prek interneta in digitalne tehnologije,
- kraja profila: prevzem žrtvinega profila v družbenem omrežju in objavljanje neprimernih vsebin v žrtvinem imenu,
- ustvarjanje lažnih profilov z namenom škodovanja drugi osebi,
- izigravanje žrtve na spletu, da se ta nato odzove z jezo ali besom,
- ustvarjanje lažnih profilov in s tem kraja žrtvine spletne identitete,
- podžiganje, obrekovanje, ocrnitev, žalitve in razširjanje lažnih novic,
- ustanavljanje sovražnih spletnih strani ali oblikovanje spletnih strani oz. profilov z za žrtev ponižujočo vsebino (Policija.si, 2023).

Izogibanje šoli ali absentizem kot posledica doživljanja medvrstniškega nasilja

V večini primerov je šolsko okolje povezano s pozitivnimi občutki in pričakovanji, ustaljeno rutino, socializacijo s prijatelji in sošolci. Občasno pa šola in odnosi v njej predstavljajo tudi prekomeren stres, tesnobo in strah. Največjo vlogo igrajo socialni, akademski, časovni in tudi skriti dejavniki okolja. Nekateri otroci doživljajo določeno stopnjo stresa ali tesnobe v socialnih situacijah, s katerimi se srečujejo v šoli. Odrasli moramo otroka pozorno opazovati in poslušati, kaj nam pripoveduje, pa četudi je to brez besed. Telesna govorica pove veliko, prav tako otrokova sprememba vedenja, morda tišina, jok, pretirana razdražljivost (Raspet, 2022a v Muršič idr. 2020).

Se morda razlog skriva v odnosu učenec – učitelj? Pozitivna izkušnja interakcije zagotovo pusti trajen spomin v življenju otroka, a prav tako tudi slaba. Večina učiteljev si prizadeva zagotoviti dobro izkušnjo v procesu izobraževanja, a so tudi takšni, ki imajo morda posebne pristope, ki niso vsem blizu, zaradi česar lahko med njimi in učencem pride do neskladja. Takšen otrok se lahko počuti nerazumljen, nespoštovan, nesprejet in zavrnjen ali napaden s strani učitelja. To pa lahko vodi v trajne negativne izkušnje in s tem povezane težave s šolo. Učenci se v obrambni drži postavijo proti učitelju in nekaj navedb učiteljev opozarja na novo obliko agresivnega verbalnega vedenja učencev do učiteljev.

So razlog prijatelji in sošolci? Mnogo otrok bi reklo, da je ravno druženje s prijatelji in sošolci eden najbolj zabavnih vidikov šole. A ne vsi – velikokrat je to eden večjih razlogov za izogibanje šoli. Nekateri otroci imajo malo ali nič prijateljev, kar sproža tudi dvome o sebi. Tak otrok se počuti osamljenega in nesprejetega. Velika problematika so medosebni konflikti, ki so v tem obdobju zelo pogosti, in različni psihični pritiski, ki jih doživlja otrok. Le-te največkrat izvajajo nasilni sovrstniki, ki vršijo različne oblike ustrahovanja, v zadnjem obdobju veliko tudi preko interneta. Takšen otrok se lahko močno izogiba šoli, trpi za psihosomatskimi težavami, je jokav in razdražljiv, njegov učni uspeh pa se lahko tudi očitno poslabša. Treba pa je poudariti, da se ustrahovanje ne dogaja le na fizični ravni s pretepi in izzivljanjem, pač pa se je v današnjem času preselilo tudi na internet.

Se razlog skriva v prekomernih zahtevah? Današnji učni načrti so veliko zahtevnejši kot pred desetletji, otroci pa so preobremenjeni. Veliko je akademskih zahtev in ko se temu pridružijo še zunajšolske dejavnosti, je otrok enostavno zasičen z vsemi nalogami in aktivnostmi. Ko temu ni kos in ko ne zmore sproti obvladovati šolskih obveznosti, odreagira precej agresivno. Izraža se napadalno in obrambno, tako do sovrstnikov kot do učiteljev.

Če otrok izraža kakršne koli stiske, izhajajoč iz doživljanja medvrstniškega nasilja, ga učitelji ali svetovalni delavci poslušamo in sprejemamo vse, kar pripoveduje. V vsakem primeru je

potrebna pozornost, zlasti takrat, ko med šolskim letom opazimo nenadno spremembo v otrokovem vedenju, čustvovanju ali padcu učnega uspeha. Z otrokom smo v rednem stiku, pogovarjamo se, vzpodbujamo ga, da pripoveduje o dogodkih in stiskah iz šole. Samo na ta način lahko razvijamo medsebojno zaupanje in razumevanje ter tudi hitreje odpravljamo morebitne težave, če do njih pride. Vsekakor pa je ob večjih in dolgotrajnejših spremembah treba vključiti tudi starše in po potrebi ustrezne zunanje institucije (P. Podbelšek, osebna komunikacija, 3. 10. 2023).

Vedenjske in čustvene težave kot posledica doživljanja medvrstniškega nasilja

Po definiciji WHO (2022) otroke ter mladostnike z vedenjskimi in čustvenimi težavami lahko opišemo kot takšne, ki s svojim vedenjem ogrožajo sebe, svoje zdravje, osebnostno in socialno integriteto, ter takšne, katerih vedenje je ogrožajoče za socialno okolje, ker je usmerjeno proti uveljavljenim vzorcem vedenja, proti pravilom, vrednotam in vrednostim. Pri otrocih s čustvenimi in vedenjskimi težavami kot posledica doživljanja medvrstniškega nasilja so vidne različne oblike motečega vedenja. Mikuš Kos (2022) navaja, da se v šoli to lahko kaže npr. v obliki klepetanja med poukom, motenja pouka in nerednega izpolnjevanja šolskih obveznosti. Takšni otroci pogosto zamujajo k pouku in tudi neopravičeno izostajajo, da bi se ali izognili pozornosti sošolcev, katerih se bojijo, ali pa pozornost pridobili. Nekateri se v razredu pogosto vedejo kot »klovni«, se s sošolci prepirajo, se iz njih norčujejo ali jih žalijo. Zaradi agresivnega vedenja so nenehno v konfliktih z vrstniki in učitelji. Prepogosti neuspehi v šoli lahko vplivajo na to, da začnejo odkrito odklanjati šolo, učitelje in avtoriteto. Med vedenjske motnje, ki so kot posledica doživljanja ene od oblik medvrstniškega nasilja, vezane na ogrožanje sebe, sodijo anksioznost, občutljivost, žalost, depresija, samotarjenje ter psihosomatske motnje; k tistim, ki pa so vezane na ogrožanje socialnega okolja, pa nekontrolirano vedenje, hiperaktivnost, impulzivnost, upornost, napadi besa, trmoglavost, zmanjšana pozornost, neposlušnost, agresivnost (Skalar, 1997). Vedenjske in čustvene težave se lahko kažejo na različne načine, zato je pomembno poznati opozorilne znake oz. čustvovanja ali vedenja otrok, ki nakazujejo na prisotnost tovrstnih težav.

Tako vedenje je lahko zaskrbljujoče in lahko nakazuje doživljanje medvrstniškega nasilja, kadar je otrok dlje časa:

- vznemirjen, razdražljiv, odmika pogled, kaže znake nezadovoljstva in je istočasno precej pasiven;
- nezainteresiran za stvari, ki so ga prej veselile, npr. za igro z drugimi otroki, ima težave s spanjem, izgubi apetit in shujša, se zateka v osamo, je brez energije;

- se samoobtožuje, ima občutek krivde, je izgubil upanje in je črnogled, pogosto joče, se samopoškoduje;
- se burno odziva z jezo, kričanjem, zadirčnostjo in trmo;
- se čustveno in fizično odmika od svojih staršev, se ne zateka več v njihov objem, ne odgovarja na njihova vprašanja (Skalar, 2003).

Mikuš Kos opozarja na stanje v šoli danes. Pravi, da lahko otrok, ki sistematično dalj časa doživlja medvrstniško nasilje, razvije tudi resna fizična ali psihična bolezenska stanja. V šolskem prostoru moramo biti pozorni na otroke, ki izstopajo in opozarjajo z naslednjimi težavami v vedenju in čustvovanju:

- *Nihanje razpoloženja*: otrok pogosto niha med različnimi čustvenimi stanji, kot so jeza, žalost, strah.
- *Težave s socialnim vedenjem*: taki otroci imajo resne težave pri vzpostavljanju in ohranjanju socialnih odnosov. Mnogokrat se v šolskem prostoru vpletejo v konflikte s sovrstniki in odraslimi.
- *Impulzivnost*: izstopa otrokovo impulzivno vedenje, ki se kaže v hitrem odzivanju brez razmisleka o posledicah.
- *Težave pri nadzoru jeze*: pogosti napadi jeze ali agresivno vedenje do drugih.
- *Anksioznost*: povečana otrokova anksioznost ali strah pred določenimi situacijami, tudi izpitna anksioznost.
- *Težave s koncentracijo in pozornostjo*: otrok ima kratke dobe pozornosti, hitreje je nemiren in ima povečane težave s koncentracijo. Težko sledi pouku.
- *Samopoškodbeno vedenje*: možnost samopoškodbenega vedenja ali samomorilnih misli.
- *Težave pri učenju*: učne težave, ki lahko izhajajo iz čustvenih in vedenjskih izzivov. Kažejo se kot šolski neuspeh, upad ocen, pozabljanje opravljanja šolskih dolžnosti.
- *Motnje spanja in prehranjevanja*: otrok toži, da ima težave s spanjem ali motnje v prehranjevanju. Morda vidno hujša in pri pouku lahko tudi zaspi.
- *Pomanjkanje samokontrole*: pomanjkanje sposobnosti nadzora nad lastnim vedenjem (Mikuš Kos, 2017, 2022).

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami imajo lahko različne značilnosti, ki se razlikujejo glede na vrsto motnje. Pomembno je razumeti, da so te značilnosti lahko posledica različnih

diagnosticiranih motenj; trenutno v porastu so otroci z motnjami pozornosti s hiperaktivnostjo, krajše ADHD, in drugi. Diagnostika in obravnava otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami zahtevajo sodelovanje strokovnjakov, kot so psihologi, psihiatri in šolski svetovalci (Zavod RS za šolstvo, 2023).

Iz letnega poročila Osnovne šole Kašelj povzemam statistični podatek, da je ob koncu lanskega šolskega leta izrazito naraslo število otrok z Odločbami o usmeritvi otroka s posebnimi potrebami. Takšnih otrok je bilo konec šolskega leta 2022 kar 48; v primerjavi s šolskim letom 2018/2019 pred epidemijo, ko jih je bilo 32. Zaskrbljujoče je predvsem visoko število zadnjega razreda druge triade, kjer je bilo takih otrok kar 12. Prav tako izstopa vzrok izdaje Odločbe otroka s posebnimi potrebami, kjer so z najvišjim številom izdanih odločb ravno otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, sledijo otroci z avtističnimi motnjami, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter dva dolgotrajno bolna otroka (OŠ Kašelj, 2022).

Tabela 1: Stanje Odločb o usmeritvi otroka s posebnimi potrebami po razredih ob koncu leta

<i>Razred</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
<i>Število odločb</i>	4	3	6	4	3	12	7	6	3

Letno poročilo OŠ Kašelj, 2022

Samopoškodbeno vedenje kot posledica doživljanja medvrstniškega nasilja

Ko otrok doživlja nepremostljivo stisko namerno poškoduje lastno telo, na primer z rezanjem, zbadanjem, praskanjem, povzročanjem opeklin s cigaretami, puljenjem las, samozastrupitvijo ipd. Tisti, ki se samopoškodujejo, povedo, da ne želijo umreti, temveč je to način, s katerim se pomirijo, kadar se ne znajo pomiriti na bolj ustrezen način. A s samopoškodovanjem mladostniki dosežejo le kratkotrajno pomiritev. Gre za simptom, ki je povezan z različnimi motnjami. Samopoškodbe so lahko kjerkoli na telesu, najpogosteje pa so na rokah, trebuhu in stegnih. Običajno so to površinske rane, lahko pa so tudi hujše poškodbe, ki povzročijo iznakaženje telesa (Safe.si, 2023).

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2022) ter Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ, 2022) opredeljujeta naslednje načine za samopoškodbeno vedenje:

- samopoškodba je način za izražanje čustev, ki jih mladostniki ne znajo izraziti z besedami;
- fizična rana navzven pokaže njihovo čustveno bolečino;
- fizična bolečina preusmeri pozornost iz njihove čustvene bolečine na telesno;
- fizična bolečina nadomesti čustveno praznino;
- samopoškodba daje mladostnikom občutek kontrole nad lastnim telesom, kadar je nimajo nad ničemer drugim.

Sprožilni dogodek, ki je na prvi pogled lahko povsem nepomemben, v mladostniku sproži močna in nenadzorovana čustva, kot so npr. jeza, strah, sram. Ta čustva ga preplavijo in v njem povzročijo hudo napetost, ki je ne zmore več obvladovati. Bolečina, ki se pojavi ob samopoškodbi, to napetost preglasi. Ob tem mladostnik občuti olajšanje, ki pa je zelo kratkotrajno. Kmalu mu sledijo občutki sramu, krivde in samoobtoževanja. Lahko pa občuti hudo notranjo praznino, ki je bila tako neznosna, da je moral to praznino z nečim zapolniti. Samopoškodbeno vedenje lahko postane vzorec reševanja težav, a sčasoma je za pomiritev potrebna vse hujša samopoškodba (Safe.si, 2023).

2.4 DEJAVNOSTI ŠOLE OB ZAZNAVI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA V ŠOLI

2.4.1 Vloga svetovalne službe

Šolska svetovalna služba je v sodelovanju z vodstvom in ostalimi strokovnimi delavci eden najpomembnejših organov oz. sistemov pri zaznavi in preprečevanju kakršnega koli nasilja. Šola vzpodbuja in vzdržuje termin ničelne tolerance do nasilja. Da bi to lahko izvajala, mora imeti jasno napisan načrt in oblikovano lastno strategijo, ki bi pripomogla k preprečevanju nasilja. Ti najpomembnejši dejavniki so: (1) lasten sistem vrednot, (2) ozaveščenje teme medvrstniškega nasilja z učenci, (3) nadzor in prisotnost, (4) pozitivna šolska klima, (5) dostopnost strokovnega osebja, (6) preventivni programi, (7) točno določen hišni red ter (8) jasno določene sankcije ob nespoštovanju šolskega reda (OŠ Kašelj, 2023).

Šolska svetovalna služba v šoli deluje preko treh osnovnih vrst dejavnosti, ki so med seboj tesno povezane. Gre za dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije (Programske smernice 2008, str. 14). Šolska svetovalna služba v namen preprečevanja medvrstniškega nasilja v sklopu razrednih ur z učenci aktivno sodeluje s preventivnimi dejavnostmi. Vseeno premalo, saj za ta namen ni veliko prostih ur, katere bi nam učitelji lahko odstopili. Vezani so namreč na izvajanje učnega načrta.

V programu ozaveščanja in preventive se v programu slovenskega šolstva s strani Ministrstva za vzgojo in izobraževanje uporabljajo smernice za učinkovito preprečevanje negativnih pojavov, ozaveščanja in spodbujanja mladostnikov k pravilnemu ravnanju. Tako ob Dnevu varne rabe interneta vsak mladostnik, učenec osnovne šole prejme tudi napisane usmeritve Centra za varnejši internet Safe.si *Drevo odločanja: Ne bodi nema priča spletnega nasilja* z namigi ravnanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja. Safe.si s pozivom k pravilnemu ravnanju ob pojavu medvrstniškega nasilja nagovarja takole:

Bi rad pomagal nekomu, ki ga poznaš in ga trpinčijo preko spleta? Veš, kako ravnati, da ne boš situacije še poslabšal?

- *Ne boj se ukrepati!*
- *V umirjenem tonu napiši, da se ti nasilje ne zdi OK in želiš, da se neha.*
- *Povabi še druge, da pomagajo.*
- *Prijavi tam, kjer se dogaja (v aplikacijah, na družabnih omrežjih).*
- *Podpri žrtev: objavi pozitivne komentarje kot odgovor na negativne.*
- *Pazi, da ne vračaš milo za drago in se lotiš nasilneža z zlobnimi komentarji. Na tak način se nasilje nadaljuje in stopnjuje.*
- *Če se bojiš izpostaviti, da se ne bi nasilje obrnilo še proti tebi, je prav, da raje poiščeš pomoč odraslega.*
- *Ponudi žrtvi podporo in razumevanje preko zasebnega sporočila.*
- *Povej naprej! To ni tožarjenje, ampak pomoč.*
- *Če meniš, da se nekdo na internetu grdo obnaša, to jasno povej. Morda je več takšnih, ki menijo enako, pa so tiho.*
- *Ne ignoriraj trpinčenja, če si mu priča. Morda lahko podpreš žrtev, tako da ji napišeš pozitiven komentar na spletu. To ji lahko veliko pomeni (Safe.si, 2022).*

Svetovalni delavci šolske svetovalne službe smo strokovno usposobljeni za vodenje svetovalnih pogovorov in za delo tako s posameznikom, družino kot tudi s skupino ali oddelkom ter imamo spretnosti, ki nam omogočajo skrb tako za preventivne kot tudi kurativne dejavnosti ob različnih situacijah, s katerimi se soočajo udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa (Programske smernice 2008, str. 11). K slednjim vsekakor spada tudi problem medvrstniškega nasilja. Šolski svetovalni delavci smo tako pomemben člen, na katerega se bodisi žrtev, starši in drugi strokovni delavci šole obrnejo po pomoč v primeru katere koli stiske, tudi morebitne oblike medvrstniškega nasilja (Lešnik Mugnaioni idr. 2016, str. 22). Šola in šolska svetovalna služba

znotraj nje, izhajajoč iz njenega temeljnega cilja in nalog, se mora nujno odzvati na pojav katerekoli vrste nasilja, ne glede na to, ali se je to zgodilo v šoli ali izven nje. Posledice izvajanja nasilja nad otrokom se namreč odražajo tudi na področju šolskega dela otroka oz. mladostnika, zato je neodzivanje ali nereagiranje s strani šolske svetovalne službe nedopustno in tudi kaznivo.

Primer Delovnega lista za učenca se nahaja v prilogi 9. 1. in 9.2.

2.4.2 Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja

Znotraj Protokola ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih (2015, str. 6, 22) je zapisano, da je šolski svetovalni delavec tisti, ki v primeru pojava medvrstniškega nasilja oblikuje in vodi interni tim znotraj vzgojno-izobraževalnega zavoda. Le-tega poleg šolskega svetovalnega delavca sestavljajo tudi razrednik otroka oz. mladostnika, ki je žrtev ali povzročitelj medvrstniškega nasilja, ravnatelj in po potrebi še drugi strokovni delavci vzgojno-izobraževalnega zavoda (prav tam, str. 6, 21).

Svetovalni delavec mora v najkrajšem možnem času izvesti svetovalni razgovor tako z žrtvijo kot tudi s storilcem, v kolikor je ta znan ter seznani vodstvo šole. Na podlagi tega skupaj z ostalimi člani tima izdelava načrt pomoči za žrtev nasilja in načrt obravnave ter vzgojnega ukrepanja za storilca nasilja. Ob tem se v tim vključi tudi starše, v primeru potrebe pa se seznani in v sodelovanje povabi tudi potrebne zunanje institucije (prav tam, str. 22).

Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih, izdan leta 2022 s strani Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, jasno navaja sledeče ukrepanje:

TAKOJŠNJA INTERVENCIJA

a. Naloge strokovnega delavca, ki je zaznal nasilje

Strokovni delavec ali drug delavec VIZ, ki je zaznal nasilje ali je bil o njem obveščen:

1. takoj poskrbi za varnost in zdravje otrok tako, da:

- izvede vse potrebne ukrepe za zaščito otroka žrtve,
- če je potrebno, pokliče nujno zdravniško pomoč in o poškodbi obvesti otrokove starše,
- se pogovori z otrokom, ki je bil žrtev nasilja in mu nudi čustveno oporo,

2. isti dan, izjemoma, če okoliščine tega ne dopuščajo, naslednji dan po zaznavi nasilja

- o dogodku obvesti ravnatelja, razrednika vpletenih otrok, šolsko svetovalno službo in starše,
- naredi zapis dogodka in ga posreduje šolski svetovalni službi.

b. Naloge šolske svetovalne službe

Šolska svetovalna služba isti oz. najpozneje naslednji delovni dan po zaznavi nasilja:

- po potrebi oblikuje načrt za preprečitev nadaljevanja nasilja,
- ločeno se pogovori z otrokom žrtvijo in povzročiteljem nasilja in po potrebi z opazovalci dogodka ter izdela zapis pogovora z namenom razjasnitve situacije.

c. Naloge vodstva VIZ

V odsotnosti šolske svetovalne službe ali če šolska svetovalna služba oceni, da je to potrebno, ločene pogovore iz prejšnjega odstavka opravi ravnatelj ali pomočnik ravnatelja.

PROCESNA INTERVENCIJA

a. Naloge šolske svetovalne službe

Šolska svetovalna služba na podlagi pridobljenih informacij prične s svetovalnim delom z otrokom žrtvijo in povzročiteljem nasilja. Na pogovor povabi tudi starše. Šolska svetovalna služba najpozneje v treh delovnih dneh po zaznavi nasilja skliče tim. Člani tima so: svetovalni delavec, razrednik oz. vzgojitelj otroka žrtve ter povzročitelja nasilja, ravnatelj in po potrebi drugi strokovni delavci VIZ. Tim vodi svetovalni delavec, ki dejavnosti tima tudi ustrezno dokumentira.

b. Naloge tima

Naloge tima iz prejšnjega odstavka so:

- izdela načrt pomoči za žrtev nasilja,
- v skladu s predpisi načrtuje vzgojno ukrepanje za povzročitelja,
- načrtuje delo s starši,
- načrtuje delo z oddelkom, v katerega sta vključena žrtev, povzročitelj nasilja in opazovalci,
- sodeluje z zunanjimi institucijami,
- določi izvajalce nalog,
- s primerom nasilja seznani druge strokovne delavce VIZ.

Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja (2023) med drugim poudarja, da je za nasilje vedno odgovoren nasilnež, zato odgovornosti nikoli ne iščemo drugje. Navaja pa tudi, čeprav včasih hote ali nehote želimo pozabiti, da anonimnost za javne uslužbence ne obstaja. Če lahko tako vsi državljani na nasilje opozarjajo anonimno, vsi strokovni delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih po 6. členu Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) to lahko

storimo le neanonimno, torej izpostavljeno (Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja, 2023).

Primer Zapisa o nasilju nad otrokom v skladu s pravilnikom o obravnavi nasilja za vzgojno-izobraževalne zavode se nahaja v prilogi 9. 3.

2.4.3 Sodelovanje z zunanjimi institucijami

Sodelovanje z zunanjimi institucijami v šoli je lahko izjemno koristno pri obravnavi različnih vprašanj, vključno z medvrstniškim nasiljem. Navajam le nekaj primerov sodelovanj iz lastne prakse, s katerimi uspešno v sodelovanju soustvarjamo pot k reševanju težav:

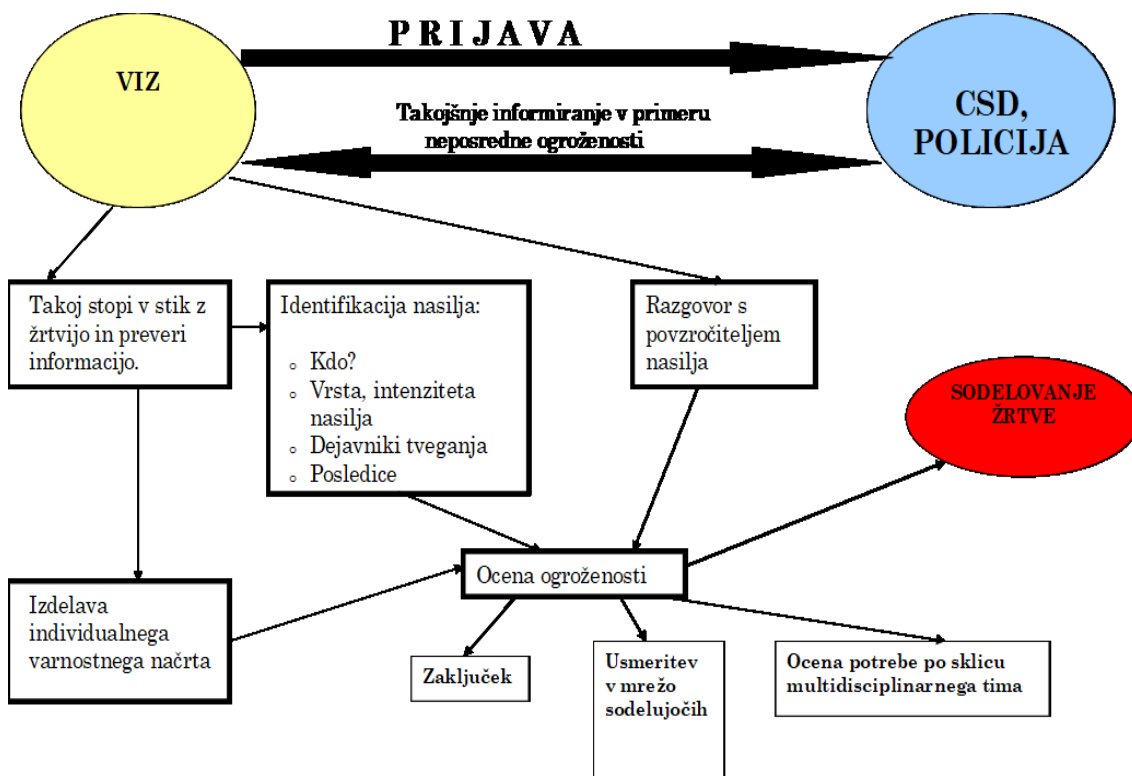
- Center za socialno delo: center za socialno delo lahko ponudi strokovno pomoč pri obravnavi primerov nasilja med vrstniki. Strokovni delavci centra lahko svetujejo učiteljem, staršem in otrokom ter nudijo tudi individualno svetovanje žrtvam in povzročitelju. Poleg tega lahko center za socialno delo pomaga pri vzpostavitvi programov za preprečevanje medvrstniškega nasilja.
- Psihološko svetovalna služba: psihološko svetovalne službe lahko nudijo strokovno podporo vsem vpletenim v medvrstniškem nasilju, nemalokrat tudi ožjim družinskim članom, ki pomoč potrebujejo. Strokovnjaki lahko izvajajo individualno svetovanje, skupinske terapije in delavnice za razvijanje socialnih veščin ter obvladovanje jeze. Prav tako lahko sodelujejo pri pripravi in izvajanju šolskih programov za preprečevanje nasilja.
- Policija: sodelovanje s policijo je izjemno pomembno, zlasti v primerih fizičnega nasilja ali hudih groženj. Policisti nemalokrat obiščejo šolo in izvedejo pogovore, poizvedovanja in morebiti tudi preventivna ukrepanja o posledicah nasilja, varnosti in zakonodaji, povezani z nasilnim obnašanjem. Prav tako lahko oz. mora policija sodelovati pri preiskovanju hujših primerov medvrstniškega nasilja.
- Nevladne organizacije: obstajajo nevladne organizacije, ki se v sodelovanju s šolo ukvarjajo izključno s seznanjanjem in preprečevanjem nasilja med vrstniki. Takšne organizacije lahko šoli ponudijo izobraževalne programe, delavnice in vire moči za učitelje, starše in otroke. Sodelovanje z nevladnimi organizacijami je odličen način za povečanje ozaveščenosti o medvrstniškem nasilju in pridobivanju dodatne podpore za reševanje problema.

- Logout, center za pomoč pri prekomerni uporabi interneta: je prva slovenska specializirana ambulanta za zdravljenje digitalne zasvojenosti. Ker gre za zelo razširjen problem med mladostniki, starši pa so z nadzorovanjem neuspešni, je današnja praksa ukrepov, izdanih s strani šole v sodelovanju s centrom za socialno delo, napotitev v njihovo redno obravnavo.
- Ambulanta za avtizem: sodelovanje z njimi je zaradi diagnostike otrok nujna kot predpogoj že zgoraj omenjenih Odločb o usmerjanju. Sodelovanje s šolami se močno povečuje. Prav tako vedno aktivneje sodelujemo z ambulanto za motnje hranjenja, predvsem zaradi deklet.

Sodelovanje s temi zunanjimi institucijami in mnogo drugimi lahko prispeva k celovitemu pristopu k obravnavi medvrstniškega nasilja in zagotavljanju varnega okolja za učence. Ohranjanje odprtih komunikacijskih poti med šolo in zunanjimi institucijami je ključnega pomena za uspešno sodelovanje in reševanje težav.

Ravnatelj kot odgovorna oseba zavoda je ob seznanitvi šolske svetovalne službe, ki je zaznala izvajanje nasilja nad otrokom, dolžan obvestiti center za socialno delo, če oceni, da je otrok žrtev ali povzročitelj nasilja oz. kadar otrok potrebuje pomoč centra. Vsa ravnanja, ki ustrezajo opisom kaznivih dejanj oz. imajo znake prekrškov (npr. povzročena telesna poškodba, spolno nasilje, tatvine, izsiljevanje ali poškodovanje stvari, materialno nasilje in v primeru, ko posameznik v šolo prinese predmete, ki so po svoji obliki nevarni ali prepovedani – noži, pirotehnika, pištole itd.), se preganjajo po uradni dolžnosti; ravnatelj obvesti poleg staršev še policijo in center za socialno delo. V omenjenih primerih šolska svetovalna služba povabi k sodelovanju v timu (tim v razširjeni sestavi) predstavnika policije, centra za socialno delo in predstavnike drugih organov in nevladnih organizacij po potrebi. Naloge imenovanega tima v razširjeni sestavi z vso odgovornostjo za ukrepanje so izmenjava informacij med člani razširjenega tima (1), načrtovanje in usklajevanje dejavnosti za pomoč otroku žrtvi in za obravnavo povzročitelja nasilja (2), spremljanje napredka obravnave (3) ter dogovor o sodelovanju pri izvedbi preventivnih dejavnosti (4). V primeru lastne prakse največ sodelovanja združujemo z okoliškim centrom za socialno delo, policijo, Ambulanto za motnje hranjenja, Ambulanto za avtizem, Svetovalnim centrom za otroke, mladostnike in starše, Pediatrično kliniko z oddelkom za otroško psihiatrijo, zdravstvenim domom in drugimi institucijami glede na vrsto težave.

Slika 2: Prikaz nalog iz Pravilnika o sodelovanju organov, sporočanju šole ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja

Prirejeno po Govekar, 2023

2.4.4 Ravnanje strokovnega delavca ob zaznavi nasilja v šoli

Zavedati se moramo, da otrok, ki je žrtev medvrstniškega nasilja, težko o tem spregovori, sploh če to traja dalj časa oz. je žrtev dalj trajajočega, sistematičnega nasilja. Nemalokrat nas na to opozorijo drugi, bodisi sošolci, prijatelji ali starši. Ko do zaznave in kasneje obravnave le pride, pa je zelo pomembno, kako bomo to seznanitev in proces zaznave usmerjali, da nam bo žrtev še naprej zaupala.

Ko otrok/učenec prvič spregovori o nasilju, Miklič (2023) navaja tri načine:

1. lahko se otrok zaupa strokovnemu delavcu vzgojno-izobraževalnega zavoda (VIZ),
2. lahko se otrok zaupa drugemu otroku – sošolcu, ki o tem spregovori svojim staršem, ti pa v nadaljevanju obvestijo strokovne delavce VIZ (žrtev je sošolec),
3. kadar nas kot zaposlenega o nasilju nad otrokom obvestijo njegovi starši.

Pri vsaki situaciji moramo: (1) pojasniti pomembnost prve reakcije osebe, ki se mu otrok razkrije, (2) podati usmeritve, kako ubesediti svoje reakcije in kako spodbuditi otroka k

prostemu pripovedovanju, (3) razložiti prve nujno potrebne ukrepe ter posamezne tudi dodatno razložimo. Naš odziv naj bo vedno podporen in pozitiven.

Miklič (2023) navaja, da se je pomembno odzvati na podporen in zaupljiv način:

1. Otroku vedno verjamemo

Ob otrokovem razkritju kakršne koli izkušnje nasilja ali zlorabe je pomembno, da otroku verjamemo. Ne sprašujemo ga vedno znova, ali je prepričan, da se je zgodilo tako, ne sprašujemo ga večkratno o tem, kako se je zgodilo. S tem namreč izražamo dvom in nezaupanje. Ostanemo mirni in aktivno poslušamo.

2. Bodimo nepristranski

Ko sprašujemo o razlogih za prisotnost znakov, ki smo jih opazili, skušajmo svoje bojazni oz. skrbi izraziti na nepristranski in objektivni način. Pazimo na ton glasu in mimiko obraza.

3. Otroku zagotovimo, da ni ničesar kriv

Povejmo mu, da za nasilje ni kriv on. Kriva je oseba, ki nasilje povzroča. Potolažimo ga in mu zagotovimo, da:

- ni storil nič narobe,
- da to, kar se mu je zgodilo, ni bilo prav,
- da storilec tega ne bi smel storiti, ne bi smel tako ravnati,
- da ima pravico biti varen.

4. Spodbujamo otroka

Otroci potrebujejo veliko spodbujanja, ko se pogovarjajo o nasilju ali zanemarjanju. Skozi pogovor mu sporočimo, kako pomembno je in da je prav, da nam je povedal o nasilju ali zlorabi, da nam je žal, da se mu je nasilje zgodilo in kako pogumen je, da je spregovoril o tem. Pohvalimo ga, da je zbral toliko moči in nam zaupal, da je z nami varen in da bomo naredili vse, da bi mu zagotovili ustrezno pomoč. Povemo mu, da poznamo osebe, ki se jim lahko v bodoče skupaj z nami zaupa in ki bodo pomagale reševati težave naprej. Izražamo naklonjenost do otroka.

Besedna vodila odraslega so lahko:

- Lahko mi poveš.
- Tu sem in te poslušam.

- Zdaj je pravi čas in jaz sem prava oseba.
- Vzemi si čas. Nikamor se nama ne mudi.

5. Zaščitimo otroka in ga informiramo

Otroke, ko razkrijejo nasilje, skrbi, kaj se bo zgodilo v prihodnje. Povejmo otroku o vsakem našem dejanju, ki je povezano z reševanjem njegovega problema, kaj se bo v naslednjem koraku zgodilo in kdo bo pri tem vključen. Otrok mora vedeti, kaj se bo v bodoče dogajalo. Če ne želi, da povemo komur koli, mu pojasnimo, da to moramo storiti zaradi njegove zaščite in da je vse, kar delamo, prav zato, da se nasilje preneha. Naj nam bo cilj, da bo to razumel in se z ukrepanjem tudi strinjal. Le tako nam bo zaupal še naprej. Če gre za nasilje, ki zahteva prijavo na center za socialno delo ali policijo, je otroku nujno potrebno povedati, da gre za nasilje, zlorabo ali celo skrivnosti, ki so neprijetne, napačne in za katere je nujno, da se jih pove dalje osebam, ki lahko pomagajo. Pomagajo lahko tudi policisti.

Odrasli si lahko pomagamo z naslednjimi vodili:

- To je tiste vrste skrivnost, ki ne sme ostati med nama. Poiskala bova pomoč.
- Samo tako, da poveva še komu, se bo to, kar se ti je zgodilo, nehalo, ustavilo.
- Samo tako, da poveva naprej pravim osebam, bova poskrbela, da se to ne bo več dogajalo.
- Meni ta človek ne more škodovati. Če ti je to rekel, je to rekel, ker ga je v resnici strah. Boji se, da boš povedal. Da ne bo več močan in se ga ne bodo več bali.

Po izpovedi otrok potrebuje zagotovilo, da ne bo ostal sam oz. da bo nekdo ob njem. Otrok naj ve, kdo bo z njim, kam gre oz. pri kom bo ter koliko časa bo vsaj približno tam.

6. Ničesar ne obljublajmo

Ne obljubljamu mu stvari, katerih ne bomo mogli zagotoviti. Otroku jasno sporočimo, kaj moramo, bomo in lahko naredimo. Povemo mu tudi, do kam naše pristojnosti segajo. S tem bomo otroku pomagali na poti do novih izkušenj spoštovanja, zaupanja, predvidljivosti in postavljanja lastnih meja.

7. Poskrbimo zase

Če otrok spregovori o nasilju, morda o težji obliki nasilja, bomo tudi sami prizadeti in se bomo počutili soodgovorne za rešitev njegove stiske. Zavedati se moramo, da rešitev ni odvisna od nas. Pomembno je, da si razjasnimo lastna čustva in poiščemo ljudi, s katerimi lahko delimo

naše občutke. Pomembno je, da, tako kot za žrtev nasilja, poskrbimo tudi zase. Le tako bomo lahko pomagali tudi drugim. Vsakemu strokovnemu delavcu naj bo vodilo otrokove največje koristi tisto, ki ga vodi v vseh njegovih nadaljnjih ukrepih. O morebitni grožnji z nasiljem nad strokovnim delavcem je pomembno, da navedeni poda jasno sporočilo o ničelni toleranci do kakršnega koli nasilja, vključno nad njim samim (Miklič, 2023).

3 PROBLEM

Kot strokovna delavka, zaposlena v osnovnošolski svetovalni službi, v zadnjih dveh letih pri svojem delu opažam porast medvrstniškega nasilja. Pa ne le porast – učenci in starši me seznanjajo z novimi, predvsem spletnimi oblikami, aplikacijami, načini in metodami, kako sovrstnika prizadeti, ponižati ali izolirati. Priznam, da pri vseh teh novih izrazih potrebujem tudi sama malce izobraževanja, da lahko ustrezno ukrepam. Sem pa tudi mama dveh najstnic in nemalokrat tudi preko njiju spremljam dogajanja v šolskem prostoru. Zato pri reševanju težav naših učencev vedno izhajam iz dvojne vloge, tako strokovne kot tudi materinske.

O porastu medvrstniškega nasilja poročajo tudi učitelji. Skorajda ne mine dan brez vsaj ene od oblik nasilja med učenci. Mejniki zaznave porasta medvrstniškega nasilja je zagotovo vračanje učencev po šolanju na daljavo. Vrnili so se z novimi znanji predvsem rokovanja z elektronskimi napravami, saj smo to od njih zaradi šolanja tudi zahtevali. Šoloobvezni učenci so se tako preselili v kibernetični prostor. Nismo pa se zavedali, da bo to prineslo kopico drugih težav, med njimi tudi dostopnost do aplikacij, spretno rokovanje z njimi, pogum, ki se skriva za anonimnostjo in še mnogo drugih pasti. Nemočni smo, tako starši kot učitelji, saj so učenci z znanjem spletnih orodij precej pred nami. Če ne drugega, smo se ob reševanju tovrstnih težav tesneje povezali s starši, z družinami. Kot pravita Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 132): »Cilj sodelovanja z družino v socialnem delu je krepitev moči družinskih članov, da bi lahko v prihodnosti oblikovali svojo pot zelenih izidov neodvisno od pomoči strokovnih služb«.

Porast na dotični šoli lahko primerjam iz šolske raziskave na tovrstno temo iz obdobja pred zapiranjem šol in uvedbo šolanja na daljavo, in sicer iz leta 2019 (Raziskava o medvrstniškem nasilju na OŠ Kašelj, 2019). Če je takrat prevladovalo fizično nasilje, takoj za njim pa verbalno, in če je vsaj eno od oblik medvrstniškega nasilja občutil vsak 7. učenec, lahko predvidevam, da je stanje danes drugačno.

V magistrskem delu želim s pomočjo kvalitativne raziskave ugotoviti, ali stopnja medvrstniškega nasilja narašča ter v katerih oblikah prevladuje.

3.1 Raziskovalna vprašanja

Z raziskavo v svojem magistrskem delu sem želela odgovor na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Katere so najpogostejše oblike medvrstniškega nasilja med učenci, ki so vključeni v osnovno šolo?

2. Zakaj po mnenju strokovnih delavcev v osnovni šoli narašča medvrstniško nasilje med učenci po šolanju na daljavo?
3. Kako pogosto strokovnim delavcem učenci sporočijo, da so žrtev medvrstniškega nasilja?
4. Katere nove oblike medvrstniškega nasilja zaznavajo strokovni delavci v šolskem prostoru?

4 METODOLOGIJA

4.1 Vrsta raziskave

Raziskavo magistrske naloge sem izvedla na osnovni šoli, kjer sem zaposlena kot svetovalna delavka. V kvalitativno raziskavo je bilo vključenih 8 strokovnih delavcev, ki so zaposleni na dotični šoli, predvsem na predmetni stopnji, kjer je stopnja medvrstniškega nasilja višja. Raziskava o medvrstniškem nasilju je kvalitativna, kar pomeni, da osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, v njej pa je to gradivo tudi obdelano in analizirano na besedni način brez uporabe merskih postopkov (Mesec, 2009, str. 11). Raziskava je empirična, saj sem s spraševanjem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo in ga uporabila za odgovarjanje na raziskovalna vprašanja. Prav tako je raziskava tudi eksplorativna oz. poizvedovalna, saj je njen namen tudi spoznavanje nekega novega področja problematike, odkriti probleme, jih formulirati in postaviti preverljiva raziskovalna vprašanja (Mesec, 2009, str. 84). Z eksplorativnimi ali poizvedovalnimi raziskavami raziskujemo po neznanem področju. Prva značilnost te raziskave je, da so v teh študijah uporabljeni manj sistematični postopki zbiranja in analize podatkov. Druga značilnost je, da si v tej raziskavi ne prizadevamo proučiti celotne populacije, temveč se omejimo na manjše število primerov (Mesec, 2009, str. 80). Z metodo spraševanja, natančneje s pomočjo delno standardiziranih intervjujev, sem zbrala izjave strokovnih sodelavcev. Pridobljene podatke sem analizirala z odprtim in osnim kodiranjem. Morebiten porast na dotični šoli sem tako lahko primerjala s šolsko raziskavo na to temo iz obdobja pred zapiranjem šol in uvedbo šolanja na daljavo, iz leta 2019 (Raziskava o medvrstniškem nasilju na OŠ Kašelj, 2019), in potrdila ali ovrgla odgovore na raziskovalna vprašanja.

4.2 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov

V raziskavi sem uporabila lastno izdelan merski instrument. Vir podatkov so predstavljale smernice za delno standardiziran intervju z vprašanji odprtega tipa, ki je priložen v prilogi. Njegova bistvena značilnost je, da imam kot raziskovalec sicer vnaprej pripravljena vprašanja, običajno v obliki smernic, vendar so ta pogosto okvirna in mi nudijo v večji ali manjši meri orientacijo pri sami izvedbi. Po potrebi sem dodajala še podvprašanja za dodatno razlago sogovornikov ter sogovornic. Merski instrument je namenjen strokovnim delavkam in delavcem v šoli. Intervju je sestavljen iz štirih glavnih vprašanj, ki predstavljajo temo raziskovanja. Vsako vprašanje ima še 3–4 podvprašanja za usmeritev. Vprašanja sem najprej sestavila in določila vrstni red že pred samim spraševanjem. Pred vsakim intervjujem sem

svojim intervjuvancem tudi razložila, kako bo sam intervju potekal. Vsi intervjuvanci so dobili enaka vprašanja, večina tudi podvprašanja. S pridobivanjem podatkov nisem imela težav, saj je to pereča tema in kolegi so mi z veseljem ter navdušenjem podajali odgovore. Z vprašanji in podvprašanji sem pridobila bolj poglobljene odgovore sogovornikov ter hkrati vzpostavila določen odnos prek vzpostavljenega dialoga oz. pogovora.

4.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo sestavlja 8 strokovnih delavcev osnovne šole, kjer so zaposleni in poučujejo učence od 6.–9. razreda. Delovna doba intervjuvancev oz. izkušnje s področja šolstva se gibljejo med 6 in 15 let. Po spolu je v populaciji 6 žensk ter 2 moška različnih starosti. Vsem je skupno poučevanje na predmetni stopnji, kjer je opozarjanja na medvrstniško nasilje več. Hkrati je tudi večja številnost učencev. 6 jih zaseda delovno mesto učitelja, 2 pa zasedata delovno mesto učitelja za dodatno strokovno pomoč.

Za vzorčenje sem uporabila namensko vzorčenje, torej skupino ljudi, ki ima določene lastnosti, ki mi je najbolj dostopna in za katero sem vedela, da se srečuje s pojavom medvrstniškega nasilja. Na sodelovanje v intervjuju se je odzvalo vseh 8 zaprosenih in nihče sodelovanja ni zavrnil. Gre za neslučajnostno vzorčenje, kar pomeni, da enote niso imele enakih možnosti, da pridejo v vzorec, saj je bila raziskava izvedena na podlagi poznanstev in dostopnosti (Mesec, 2019), zato pridobljenih rezultatov ne morem posplošiti na celotno populacijo.

4.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala z metodo spraševanja, s pomočjo delno standardiziranega intervjuja, ki sem ga z dovoljenjem intervjuvancev tudi posnela. Smernice za izvedbo intervjuja sem imela vnaprej pripravljene v obliki glavnih vprašanj ter podvprašanj, kot že omenjeno zgoraj. Intervju z vsakim strokovnim delavcem individualno je bil izveden posebej v predhodno dogovorjenem terminu.

En intervju sem zaradi nenadne odsotnosti učitelja opravila preko ZOOM-a, ena oseba pa mi je zaradi časovne stiske odgovorila po spletu. Intervjuji so potekali po končanih obveznostih intervjuvancev, in sicer v mojem kabinetu svetovalne službe. Vsakemu intervjuvancu oz. intervjuvanki sem se posvetila ter mu/ji dala čas za odgovarjanje. Intervjuji so trajali od 25 do 45 minut. Vsem sodelujočim sem zagotovila anonimnost in varstvo osebnih podatkov. Po intervjuvanju sta bila opravljena transkripcija in slovnični popravki. Zbiranje podatkov je potekalo od sredine maja 2023 do 20. junija 2023. Intervjuvancem sem pojasnila namen

raziskovanja in kako ter koliko časa bo potekal. Opozorila ter pojasnila sem tudi, kako bom ravnala s podatki.

Tabela 2: Datumi izvajanj intervjujev in način izvajanj

Datum izvajanja intervjuja	Način izvajanja intervjuja
18. 5. 2023	Strokovna delavka A, v živo
22. 5. 2023	Strokovna delavka B, v živo
24. 5. 2023	Strokovni delavec C, v živo
6. 6. 2023	Strokovna delavka D, v živo
9. 6. 2023	Strokovna delavka E, aplikacija Zoom
13. 6. 2023	Strokovna delavka F, v živo
16. 6. 2023	Strokovna delavka G, v živo
20. 6. 2023	Strokovna delavka H, preko elektronske pošte

4.5 Obdelava in analiza podatkov

Po izvedenih intervjujih sem vsak intervju posebej skrbno poslušala ter naredila dobesedni prepis pogovora. Podatke sem uredila in obdelala s pomočjo kvalitativne analize. Intervjuje sem po pregledu prepisala v program Microsoft Word in jih označila z zaporednimi črkami, za vsakega intervjuvanca novo oznako/črko (A, B, C, D, E, F, G, H). Nato sem urejene zapise obdelala kvalitativno, s pomočjo kvalitativne analize. Pri vsakem dobesednem prepisu sem določila enote kodiranja, vsako izjavo sem označila s črko in številko. Tako je nastala tabela s petimi stolpci za odprto kodiranje. V prvih dveh stolpcih je oznaka izjave ter izbrana izjava, v tretjem, četrtem in petem stolpcu pa so k vsaki enoti pripisani pojmi, podkategorija in kategorija, ki je po mojem mnenju najustreznejša. Izjave, ki niso bile pomembne in so brez vrednosti, sem izpustila iz kasnejše obdelave podatkov. Po urejanju gradiva sem torej določila enote kodiranja, nato pa gradivo odprto in nazadnje osno kodirala.

Tabela 3: Primer odprtega kodiranja

OZNAKA	ENOTA	POJEM/KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
A1	Vedenje posameznika, ki posega v intimo in osebni prostor drugega posameznika	Poseganje v intimo posameznika	Vdiranje	Oprelitev MN
A2	Zbadanje; verbalno in preko telefona	Žalje, zbadljivke	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
A3	Fizično obračunavanje	Telesno nasilje	Fizično nasilje	Vrsta nasilja

Nazadnje sem opravila še osno kodiranje, kjer sem združila enake teme oz. je potekalo tako, da sem najprej izbrala kategorijo in poiskala, katere podkategorije spadajo vanjo ter nato združila pojme oz. kode iz vseh intervjujev, ki sem jim pripisala enako podkategorijo.

Tabela 4: Primer osnega kodiranja

VLOGA STARŠEV • <i>OMEJEVANJE UPORABE NAPRAV</i> - Nadzor (A5, A21, B18, D9, D12, E10, F11, H9) - Starši ne postavljajo meja (C9, D8, D12, D14, G4, G8, G9) ODNOS UČENCEV • <i>NEGATIVEN ODNOS</i> - Predrznost (A8, B12, C6, C11, D6, E7, F9, H11) • <i>NAMERNO UNIČEVANJE TUJE LASTNINE</i> - Poškodovanje tujih stvari (B7) • <i>IZRAŽANJE UČENCA</i> - Neprimerna komunikacija (C10, G2, H6) • <i>PROTEKTIVNI STARŠI</i> - Zaščita staršev (F9) POGOSTOST SPOROČANJA • <i>ZAZNAVA NASILJA</i> - Malo sporočanja (A16, A18, B24, E13, F4, G10, G11, H15) • <i>UKREPANJE</i> - Hitro sporočanje = hitra rešljivost (A17, B21, F15)
--

Na koncu sem s pomočjo rezultatov kodiranja zapisala razpravo, sklepe in predloge.

5 REZULTATI

V nadaljevanju bom predstavila rezultate raziskave. Za podkrepitev predstavljenih rezultatov bom uporabila nekatere izjave iz pridobljenih intervjujev, kar bo nakazano z ležečo pisavo.

5.1 Opredelitev

Strokovni delavci največkrat opredeljujejo medvrstniško nasilje kot vdiranje oz. poseganje v intimo posameznika: *»vedenje posameznika, ki posega v intimo in osebni prostor drugega posameznika« (A1), »je agresivno vedenje, ki ga posameznik izvajajo nad vrstniki, gre za kakršnokoli poseganje v vrstnikovo zasebnost, telo in njegove pravice« (B4), »katerokoli dejanje, ki ga zagreši posameznik ali skupina, nad nekom« (D1), »vsako poseganje v osebo, ki se pri tem počuti ogroženo, neugodno, občuti strah, sram« (G1), »nasilje, ki poteka med vrstniki in ne gre za konflikt, ki je normalen pojav med vrstniki« (H1).*

Nekaj strokovnih delavcev opredeljuje pojav medvrstniškega nasilja, predvsem spletnega, v povezavi z različnimi aplikacijami, kot so TikTok, Snapchat, Viber in ostali spletni mediji: *»izzivi na TikToku so mamljivi« (A27), »spoznanje, da že zelo mladi učenci poznajo nevarne izzive na TikToku« (H23), »spletno nasilje pa se vrši preko aplikacij, kot so npr. Snapchat ali Viber« (D4), »žaljiva sporočila; izključevanje iz skupin; ustvarjanje sovražnih skupin; deljenje fotografij, videov, brez dovoljenja, (tudi intimne posnetke); predelovanje fotografij ali ustvarjanje memov v namen posmehovanja; prepošiljanje posnetkov, ki vsebujejo nasilje, grožnje, ustrahovanje« (H18).*

Trije intervjuvanci so medvrstniško nasilje opredelili kot: *»nasilje, ki se vrsti med približno enako starimi učenci« (E1), »vsaka oblika nasilja, ki ga učenec izvaja nad drugim učencem« (F1), »medvrstniško nasilje se pojavlja med približno enako starimi otroki in najstniki, (ustno in pisno, fizično), posredno ali neposredno, s strani posameznika ali skupine« (C1).* Zanimiva pa je opredelitev kot doživljanje negativnih občutkov, in sicer: *»vzbuja strah ali jezo« (C2).*

5.2 Vrsta nasilja

Kot vrsto medvrstniškega nasilja večina strokovnih delavcev izpostavi primere verbalnega nasilja v obliki žaljivk, zbadljivk, tudi v povezavi z mobilnimi telefoni: *»Zbadanje; verbalno in preko telefona« (A2), »verbalno nasilje, veliko je zbadljivk, žaljenja (predvsem zaradi različnih nacionalnosti) in zmerjanja« (B1), »nasilje, pri katerem se nasilje s strani nasilneža ne vrši v neposrednem stiku »v živo«, temveč se »v živo« dogaja na spletu« (E5).*

Verbalni opredelitvi sledi spletno oz. internetno nasilje s primeri, kot so: *»prevelika moč na spletu«* (B9), *»nadlegovanje preko spleta«* (B26), *»je nasilje prisotno, predvsem psihično, fizično in spletno. Ogromno je verbalnega nasilja oz. obkladanja z raznimi vzdevki, imeni narodnosti, ras, vere, spolne usmerjenosti, žaljenja posameznikove matere ... «* (D17), *»Spletno nasilje je najlažja oblika nasilja, saj lahko »bullying« poteka v varnem zavetju našega doma«* (F5), *»Spletno nasilje je zgolj prenos oblike nasilja iz ene v drugo, je močan porast uporabe spleta v primerjavi s fizičnim druženjem«* (G3)...

Nadalje je kot vrsta opredeljeno fizično nasilje; navaja ga sedem strokovnih delavcev kot telesno nasilje in fizični napad. Kategorijo psihičnega nasilja, kot je izživljanje, navajajo štirje intervjuvanci. Trije so izpostavili problem prikritega medvrstniškega nasilja, ki se kaže predvsem v povezavi s spletnim nasiljem: *»Nasilje med učenci je zelo pogosto, a žal menim, da ga je še več prikritega«* (B23), *»nasilna dejanja so med otroki s strani nasilneža namerna in se lahko ponavljajo oz. tudi stopnjujejo. Žrtev se pri tem počuti nemočno «* (H2), *»pojav prikritega medvrstniškega nasilja je prisoten, verjetno na vsaki šoli«* (H12).

5.3 Vidik strokovnega delavca

Z vidika strokovnega delavca so navajanja različna in bolj široko opredeljena. Kot porast oz. naraščanje nasilja med učenci intervjuvanci navajajo izjave največkrat, kot so: *»se jim to zdi del vsakdana, vse je samo hec«* (B14), *»Z leti se večja število učencev, ki se vedejo nasilno do učiteljev in sošolcev«* (C14), *»Spletno nasilje zame ni novo, je pa novo v smislu porasta izvajanja tovrstnega nasilja«* (E18)... Dva odgovora nakazujeta kot problem, ki se širi nekontrolirano, brez nadzora: *»zdi izjemno problematično, saj se širi hitro, v veliki meri in težje ga je nadzorovati«* (A6), *»Med otroki hitro prevlada čredni nagon, želja po pripadnosti, kar pomeni, da se skupina otrok brez premisleka spravi na posameznika«* (D22).

Da je problem v dostopnosti do interneta in priljubljenostjo te oblike navaja pet intervjuvancev v povezavi s koriščenjem naprav in razpoložljivostjo interneta: *»Normalno je postalo, da imajo že mlajši otroci svoje pametne telefone, ki jim omogočajo dostop do spleta«* (A9), *»Dostopnost spleta, anonimnost ter sočasno pomanjkanje nadzora in posledic. Otroci imajo občutek, da se lahko skrivajo, hkrati pa ravno na spletu vidijo, da je različno nasilje zelo pogosto, celo popularno«* (B16). Kot problem pritožbe dejavnosti navaja ena oseba kot prosti čas brez nadzora staršev: *»radi preživljajo prosti čas na telefonu, brez nadzora«* (A10). Mnenje šestih je, da učenci dostopajo do neprimernih vsebin: *»Veliko učencev ga dojema kot nekaj »normalnega«, zato niti ne reagira na to«* (G16), *»zaradi neprimernih vsebin, do katerih učenci dostopajo preko pametnih naprav«* (D18).

Kot način sporazumevanja med učenci intervjuvanci navajajo spremembo v komunikaciji, neodgovornost za dejanja, predrznost in neprimerne besede ter žaljivo komunikacijo: *»spremenil se je način komuniciranja s starši in učenci« (A12), »se ne zavedajo, kakšne posledice imajo njihova dejanja« (B13), »spletno nasilje dokaj novo, a drugačno predvsem v drznosti – objavljanje v živo« (F18), »tudi med odraslimi opazamo tovrstno obliko nasilja (žaljivi komentarji, nestrpnost med ljudmi)« (E19).*

Zaskrbljujoče veliko odgovorov navaja spletno obliko kot novo obliko medvrstniškega nasilja. Teh odgovorov je kar 12: *»Spletno nasilje se mi v prvi vrsti zdi podmuško. Druge je lažje zmerjati in zaničevati, ko misliš, da si anonimen« (B8), »največ je zagotovo spletnega nasilja« (B27), »spletno nasilje je kar zaskrbljujoče« (D21), »spletno nasilje je kar zaskrbljujoče« (G7), »Tudi na spletu se najdejo učenci v treh različnih vlogah: nasilnež, žrtev ter opazovalci« (H21) ... Da je izpostavljenost elektronskim napravam že pred vstopom v šolo problem navaja ena oseba: »pred vstopom v šolo izpostavljeni internetu in elektronskim napravam« (A23).*

Kot posledico nesocializacije pa intervjuvanci izražajo izoliranost in pomanjkanje stika: *»vzrokov je več, verjetno pa je tudi izoliranost in pomanjkanje dejanskega stika prineslo svoje« (B15), »preživel z okrnjeno socializacijo s šolanjem na daljavo« (G6), zaprtje šol ter šolanje na daljavo: »predvsem primoranost uporabe interneta zaradi šolanja na daljavo« (B30), »vzroki pa so različni, kaj pa vem. Morda nuja zaradi šolanja od doma, epidemije, pa tudi nadzor staršev, kateri je preslab« (F19), posledično nesposobnost empatije: »velikokrat je razlog za nasilje ljubosumje, včasih domača situacija, včasih pa posameznik ni sposoben empatije« (D23) ter problem skrivanja za anonimnostjo: »ne zaveda posledic te oblike nasilja ...splet jim omogoča anonimnost, ki jim daje občutek varnosti, hkrati pa so od žrtve oddaljeni, kar »olajša« njihova dejanja« (B28).*

Še en vidik strokovnih delavcev, ki je zaskrbljujoč in je nanj opozorilo kar pet intervjuvancev, je nasilje nad učitelji, opredeljeno kot porast neprimerne vedenja do zaposlenih: *»nasilje nad učitelji obstaja« (B17), »do učiteljev opažam predvsem porast verbalnega nasilja« (E11), »da se (psihično) nasilje nad učitelji velikokrat izvaja v takšni ali drugačni obliki izsiljevanja, zastraševanja s strani staršev in nespoštovanja (žaljenja) s strani učencev« (F12).*

Da strokovnim delavcem primanjkuje časa za preventivno dejavnost menita dva intervjuvanka: *»v šolskem prostoru premalo časa za vzgojne razredniške zadeve, ki bi delovale preventivno ali takoj kurativno« (G18).*

Kot vmešavanje staršev v delo zaposlenih navajam problem reakcije izvenšolske okolice, kjer je ena učiteljica navedla posplošeno poznavanje problema: *»zdi se mi, da je v družbi vedno bolj*

pogosto, da glede šole vsi vejo več kot učitelji» (B20) ter kot posledica zaščitne vzgoje staršev pravi ena učiteljica: »menim pa, da je to povezano z zapiranjem šol in z (vedno bolj zaščitniško in nekritično) vzgojo staršev« (C13).

Da dolgotrajna izpostavljenost nasilju pušča posledice na otroku menijo trije zaposleni: *»lahko pusti dolgotrajne psihične posledice« (D5), »vodi v dalj časa trajajoče nasilje, ciljno naravnano na posameznika ali nasilje s hujšimi posledicami« (G17).*

5.4 Vloga staršev

Da imajo starši pomembno vlogo pri pojavu medvrstniškega nasilja z nadzorovanjem otrok nakazuje kar osem izjav strokovnih delavcev: *»omejijo uporabo elektronskih naprav in aplikacij« (A5), »predvsem starši omejiti rabo elektronskih naprav; telefonov, tablic in računalnikov« (A21), »nimajo kontrole nad svojimi otroci« (D9), »Za spletno nasilje krivim torej starše, ki so otrokom kupili pametne telefone, ki ne omejujejo njihove uporabe« (D12), »Medvrstniško nasilje je bilo vedno prisotno; razlika je samo v tem, da so učenci (zaradi zaščite staršev) malce izgubili moralni kompas« (F11) ...*

Enako pomembno vlogo imajo starši pri postavljanju meja. Tudi tukaj je kar sedem izjav med intervjuvanci, kar nakazuje na problem postavljanja starševskih meja. Menijo, da: *»dostopajo z dovoljenjem staršev, krivda leti predvsem na starše« (D8), »problem je v vzgoji otrok« (D14), »vstopajo v prostor in »ščitijo« svojega otroka« (G9).*

5.5 Odnos učencev

Največ izjav intervjuvanih strokovnih delavcev izpostavlja negativen odnos učencev v odnosu do drugih vrstnikov. Da je to velik problem, poudarjajo, da prevladuje predrznost. Navajajo: *»zdijo se mi bolj pogumni in tudi predrzni« (A8), »da, otroci so vedno bolj pogumni in predrzni« (C6), »Anonimni profili so zelo povečali pogum in predrznost« (C11) ...*

V nadaljevanju izpostavljajo tudi namerno uničevanje lastnine. Ena učiteljica pravi: *»večkrat spravijo tudi nad vrstnikovo lastnino (skrivanje torb in pripomočkov, kraja copat, lomljenje barvic itd.)« (B7).*

Da na pojav medvrstniškega nasilja vpliva tudi pretirana zaščita staršev navaja ena oseba: *»otroci so definitivno bolj pogumni in predrzni, saj imajo velikokrat močno zaščito staršev, ki bodo svojega otroka branili ne glede na vse« (F9), medtem ko neprimerno komunikacijo v odnosu učenca do drugih izpostavljajo tri intervjuvane osebe.*

5.6 Pogostost sporočanja

Zaznava nasilja je zelo težka, v kolikor nismo v središču dogajanja. Učenci neradi izpostavljajo, da so žrtve nasilja, zato zaradi nevednosti težko ukrepamo. Da je v procesu pogostosti sporočanja in zaznave medvrstniškega nasilja sporočanja malo, navajajo intervjuvanci v osmih izjavah. Pravijo, da: *»je tovrstnega sporočanja manj« (A16), »redko, največkrat o nasilju poročajo njihovi prijatelji« (B24), »menim, da je učence na splošno strah povedati za nasilneža, saj se bojijo, kaj jim bo lahko zaradi tega še storil v prihodnje« (E13), »učenci, ki doživljajo takšno obliko nasilja, to dolgo časa prikrivajo in za to učitelji ne vemo ali pa izvemo prepozno« (F4), »da učenci ne spregovorijo »pravi čas« o nasilju, ker jih je strah, jim je nerodno ali nasilja sploh ne dojemajo kot takega, ampak kot hec« (G11) ...*

Največkrat svetovalni delavci za nasilje izvemo od sošolcev ali prijateljev in ne od žrtve same. Ko pa do zaznave in sporočanja pride, sta ukrepanje in rešljivost hitra. To navajajo trije, in sicer: *»učenci hitro sporočijo svoje težave, ki pa se v večini primerov lahko zelo hitro rešijo« (A17), »Poročanje o medvrstniškem nasilju je pogosto« (B21), »učenci zatečejo po pomoč k šolski svetovalni službi, ki takoj odreagira in poskuša situacijo zaustaviti« (F15).*

5.7 Ukrepanje

Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja od nas, svetovalnih delavcev, zahteva takojšnje ukrepanje, in sicer na dveh ravneh: največkrat ukrepamo na ravni šole in ga imenujemo uradni postopek v šoli. Kar dvanajst izjav strokovnih delavcev kaže, da ob zaznavi reagiramo takoj: *»držim se postopka, kot smo ga sprejeli na šoli. Pogovorim se z učencem, z nasilnežem, za pomoč prosim svetovalno službo« (A19), »odvisno je od tega, kako hitro nasilje opazimo učitelji in ukrepamo« (C15), »zaupajo staršem, pa tudi razrednikom in po potrebi svetovalnim delavcem ali delavcem, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč« (D16), »ob zaznavi se po navadi obrnem na svetovalno službo ali ravnatelja« (D19), »uradni postopek v šoli« (E14), »ob prejeti informaciji se obrnem na šolsko svetovalno službo« (F16), »treba je opogumiti opazovalce in žrtve, da ustrezno ukrepajo – nasilne komentarje in posameznike prijavimo; se zaupamo svetovalni službi, prijava policiji« (H22).*

Ob primerih težjih oblik nasilja se naše delovanje razširi na sodelovanje z zunanjimi institucijami. Največkrat za tovrstno obliko izvemo od drugih, šele s kasnejšim raziskovanjem dobimo potrditev žrtve. Intervjuvanci navajajo v treh izjavah takole: *»večkrat je prišlo do situacije, ko so o težjih oblikah o nasilju poročali prijatelji žrtve« (B22), »povsem odvisno od vrste oz. stopnje nasilja« (E15).*

6 RAZPRAVA IN SKLEPI

V nadaljevanju povzemam ugotovitve zastavljenih raziskovalnih vprašanj v povezavi s teoretičnimi izhodišči.

Dejstvo, da nasilje med vrstniki obstaja, ne potrebuje dodatne razlage. Znanost ga spremlja in preučuje že od druge polovice 20. stoletja. V zadnjem obdobju dveh let se o njem veliko več poroča. V medijih se navajajo različne informacije o medvrstniškem nasilju po šolah, o načinih izvajanja in stiskah otrok. Spomnimo se zadnje odmevne informacije o pretepu deklet iz celjske regije, snemanju ter objavljanju izživljanja nad sovrstnico. Težko je določiti mejo, kaj za posameznika nasilje pomeni. Lahko bi ga definirali kot »vsak nedovoljen vstop v prostor telesne, čustvene, socialne, spolne, duševne nedotakljivosti vrstnika« (Karajić in Klemenčič, 2016, str. 50).

Rezultati moje raziskave navajajo najpogostejšo opredelitev intervjuvancev zelo podobno, in sicer kot poseganje v intimo posameznika. Kot najpogostejšo obliko medvrstniškega nasilja strokovni delavci navajajo verbalno nasilje. Uvrščamo ga v obliko psihičnega nasilja, ki je lahko verbalno ali pa neverbalno. Pečjak (2014) navaja, da verbalno nasilje vključuje žaljivke in zmerljivke s spolno in socialno vsebino, razširjanje lažnih, neresničnih govoric ter grožnje (str. 11–12). V moji raziskavi ugotavljam, da so od verbalnega nasilja najpogostejše žaljivke in zbadljivke ter ostala neprimerna komunikacija.

V raziskavi ugotavljam, da strokovni delavci najpogosteje navajajo negativen odnos učencev, sledi namerno uničevanje tuje lastnine. Najbolj pogosti obliki medvrstniškega nasilja, verbalni, sledi spletno nasilje. To je dokaj nova, modernejša oblika, ki se je v zadnjih dveh letih razvila iz potreb in dostopa do raznih elektronskih naprav. Življenja brez spleta si dandanes ne moremo predstavljati, a na mestu je vprašanje, ali je spletno nasilje med mladimi sedaj nova normalnost. Moramo to sprejeti?

Spletno nasilje je zaenkrat precej slabše raziskano kot ostale, bolj tradicionalne oblike. Pa vendar so zaskrbljenost izrazili tudi strokovnjaki na slovenskem področju šolstva. Strateški svet za preprečevanje sovražnega govora je Vladi RS nedavno izdal priporočila o ravnanju za preprečevanje medvrstniškega nasilja in sovražnega govora (RS, GOV.SI, 2023). Tudi Policija pod okriljem Ministrstva za notranje zadeve z različnimi akcijami opozarja o pasteh spletnega medvrstniškega nasilja (Ministrstvo za notranje zadeve, 2023). Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) preko posvetov z ravnateljki osnovnih šol spremlja problematiko in ponuja vire opore za odraščajoče otroke in mladostnike.

Glede na rezultate, ki izhajajo iz pridobljenih podatkov moje raziskave, lahko sklenem, da zagotovo zaznavamo porast uporabe spleta med mladimi. Iz tega je pričakovana tudi porast nezaželenih in prepovedanih vzorcev vedenja z znaki spletnega nasilja med vrstniki. Da je uporaba interneta med mladimi globalen problem in ne le problem med slovenskimi mladimi, pričajo analize raziskave, katere rezultate bom kot najnovejšo raziskavo na tem področju opisala v nadaljevanju. Ker je statističnih podatkov nad letom 2022 zelo malo oz. sem našla v slovenskem prostoru le eno, ki zajema osnovnošolske otroke, jo bom povzela malce podrobneje.

Več kot 150 držav iz celega sveta vsako leto z drugim torkom v februarju praznuje *dan varne rabe interneta*. Na šestih od sedmih svetovnih celin je vsako leto organiziranih na stotine dogodkov s skupnim namenom: dvig vsesplošne ozaveščenosti o varni uporabi spletnih tehnologij in preprečitve medvrstniškega spletnega nasilja. Dan varne rabe interneta je osrednji dogodek evropske mreže centrov za varnejši internet (www.betterinternetforkids.eu). Znotraj mreže že od leta 2005 uspešno deluje tudi slovenski Center za varnejši internet in točka ozaveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav Safe.si. V tej kampanji sodeluje tudi naša šola, ki se je v skupnem boju zoper tehnologijam in spletnemu nasilju pridružila še mnogoterim drugim osnovnim šolam.

Analiza ankete na temo uporabe interneta in njegovih posledic Centra za varnejši internet Safe.si predstavlja najnovejše rezultate med učenci in učenkami zadnje triade osnovne šole; opravljena je bila leta 2022. V raziskavi je sodelovalo 160 sedmošolcev, 130 osmošolcev in 185 devetošolcev. Rezultati ankete so pokazali, da se skoraj tri četrtine (73 odstotkov) vprašanih najstnikov v osnovni šoli počuti prezasedene z internetom, družabnimi omrežji in mobilnim telefonom. Več kot polovica se jih tako počuti včasih (54 odstotkov), petina pa pogosto (19 odstotkov). Skoraj polovica (48 odstotkov) osnovnošolskih najstnikov še poroča, da jim zaradi uporabe telefona, aplikacij in družabnih omrežij primanjkuje spanca, kar četrtina (24 odstotkov) pa jih poroča, da se jim to dogaja pogosto. Tako se tudi 61 odstotkov najstnikov v osnovni šoli želi za nekaj časa »odklopiti« od uporabe interneta, a se bojijo, da bodo kaj zamudili. Kar 60 odstotkov osnovnošolcev namreč čuti, da so pod pritiskom, ker morajo hitro odgovoriti na sporočila, ki jih dobijo prek interneta ali mobilnega telefona. Četrtina najstnikov v osnovni šoli (24 odstotkov) meni, da je zelo pomembno, da takoj odgovorijo prijatelju, ki jim je poslal sporočilo prek interneta ali mobilnega telefona. Četrtina (25 odstotkov) pa se strinja, da so pod pritiskom (družbe ali vrstnikov), da na spletu objavljajo podrobnosti o svojem življenju.

Zanimivi so rezultati vprašanja o počutju. Najslabše se učenci počutijo, če so izključeni iz zasebne skupine sošolcev na družabnem omrežju/aplikaciji. Dobra polovica (53 odstotkov) osnovnošolcev se v takem primeru počuti slabo. Sledita situaciji, ko se nekdo norčuje iz njih na spletu, kar že lahko uvrščamo med spletno nasilje, in sicer je teh 42 odstotkov. Ko na spletu vidijo slike z zabave, na katero niso bili povabljeni, se jih v tem primeru 45 odstotkov počuti slabo. Sledita še situaciji *Nekdo dolgo ne odgovori na sporočilo, ki si mu ga poslal* – v tej se slabo počuti 44 odstotkov osnovnošolskih najstnikov, in ko prejmejo negativen komentar na svojo objavo na spletu, se jih zaradi tega 31 odstotkov počuti slabo. To, da nihče ne všečka njihove objave, povzroča slabo počutje pri 28 odstotkov vprašanih najstnikov.

Najpogostejši razlogi za slabo počutje najstnikov v osnovni šoli:

1. Izključenost iz skupine sošolcev na družbenem omrežju,
2. Norčevanje iz njih na spletu,
3. Objave z zabav, na katere niso bili povabljeni,
4. Dolgo čakanje na odgovor na poslano sporočilo,
5. Negativni komentarji na njihovo objavo,
6. Nevšečkane objave.

Podobno je bilo pri strinjanju s trditvijo *Na internetu so vrstniki bolj nesramni in zlobni drug do drugega kot v živo*. V 7. razredu se s trditvijo strinja 42 odstotkov učencev, v 8. razredu se strinjanje dvigne že nad polovico vprašanih – 56 odstotkov, v 9. razredu pa na kar 60 odstotkov. Ta trditev ima tudi sicer najvišjo stopnjo strinjanja od vseh v anketi med vsemi vprašanimi učenci.

Najstniki, ki menijo, da so na internetu vrstniki bolj nesramni in zlobni kot v živo:

- 7. razred OŠ – 42 %,
- 8. razred OŠ – 56 %,
- 9. razred OŠ – 60 %.

Dojemanje, da je pritisk vrstnikov na spletu hud, prav tako raste s starostjo najstnikov. V 7. razredu to občuti manj kot petina učencev – 17 odstotkov, v 8. razredu poskoči na 28 odstotkov učencev, v 9. razredu jih pritisk vrstnikov čuti že tretjina (33 odstotkov) (Safe.si, 2022).

Ob pisanju tega dela sem zasledila izjavo NIJZ-ja na temo povezave epidemije in njenih posledic:

»Šolanje na daljavo je vplivalo tudi na duševno zdravje otrok. V splošnem so pri otrocih in mladostnikih zaznali nekaj več duševnih težav, kot sta tesnoba in impulzivnost. Pri otrocih, ki so že prej imeli težave, so se te v obdobju šolanja na daljavo še poglobile. Poglobila se je tudi vrzel med boljšimi in slabšimi učenci. Na šolah pa beležijo tudi večje število individualnih pogovorov, ki jih svetovalne delavke opravljajo z otroki in mladostniki, starši in učitelji« (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2023).

Če predpostavljamo porast spletnega nasilja v zadnjih dveh letih, ga morda lahko povežemo z nedavno epidemijo. V raziskavi ugotavljam, da za porast nasilja strokovni delavci navajajo posledico nesocializacije zaradi šolanja na daljavo; pomanjkanje stika, izoliranost, anonimnost na spletu, nesposobnost izražanja empatije. Z določbo Odloka o začasnih ukrepih za preprečevanje širjenja okužb z nalezljivo boleznijo COVID-19 je Vlada začasno prepovedala zbiranje v šolah učencem in določila, da se ti učenci, v skladu z veljavnim sklepom ministrice, pristojne za izobraževanje, izobražujejo na daljavo (Raspet, 2022). Šola kot izvajalka javne službe, ki mora zagotavljati varno učno okolje, ga je dolžna spoštovati in izvajati kot vsi ostali pravni subjekti s področja vzgoje in izobraževanja v naši državi.

Raziskava, sicer izvedena v Kanadi, med učenci v povezavi s porastom spletnega nasilja po epidemiji COVID-19 kaže, da so učenci poročali o veliko višji stopnji ustrahovanja po spletu med in po epidemiji (po zaprtju šol). Raziskava kaže, da je spletno nasilje prizadelo bolj dekleta kot fante (CyberSafeMooc, 2023). V še eni raziskavi, opravljeni v Veliki Britaniji leta 2021, je bilo ugotovljeno, da je bilo kar 37 odstotkov mladostnikov izpostavljenih spletnemu nasilju. Žrtve so poročale, da so bile priča spletnemu nasilju zaradi prepirov, ki so se zgodili že v šoli. Razvidno je, da sta spletno nasilje in šolsko ustrahovanje pogosto povezana – ali se ta prične v šoli in nadaljuje izven nje ali pa obratno, saj lahko nastane v izvenšolskem okolju in se nadaljuje tudi v šolskem prostoru (Tzani idr., 2021). Lebar, Nagode in Žerjav (2017) pravijo, da je spletno nasilje v primerjavi z drugimi tradicionalnimi oblikami slabše raziskano in bi bilo potrebno temu nameniti več pozornosti in analize.

Manj prisotna oblika medvrstniškega nasilja v osnovni šoli je fizično nasilje, katerega so strokovni delavci opisali kot telesni napad in fizični napad ter oblika prikritega medvrstniškega nasilja. Učiteljica navaja: *» nasilje nad učenci je zelo pogosto, a žal menim, da ga je še več prikritega« (B23)*. Dodajam pomemben element, nujen pri vseh oblikah nasilja, na katerega opozori Muršič: tudi otroku, ki nasilje povzroča, je treba krepiti njegovo zmožnost za sočutje, poskušamo mu pomagati razumeti posledice nasilja. Otrok mora dobiti priložnost, da storjeno popravi in se iz tega nekaj nauči (Muršič idr., 2016, str. 12). Otrok naj ve, da se lahko v primeru

težav vedno zateče po pomoč staršem ali drugi odrasli osebi, ki ji zaupa. Preveč otrok namreč meni, da bi to lahko pomenilo tožarjenje, izdajo sovrstnikov, zato je pomembno, da jim zagotovimo, da le tako lahko preprečimo nasilje (Habbe, 2000, str. 46).

Moja raziskava je v nadaljevanju pokazala, da z vidika strokovnega delavca naraščata predvsem verbalno in spletno nasilje. Opisujejo ga kot problem z nekontroliranim širjenjem in kot problem brez nadzora staršev. Da se je spremenil tudi način komunikacije med otroki, opisujejo kot žaljivo komunikacijo, predrznost in neodgovornostjo za svoja dejanja. Učiteljica navaja: *»Dostopnost spleta, anonimnost ter sočasno pomanjkanje nadzora in posledic. Otroci imajo občutek, da se lahko skrivajo, hkrati pa ravno na spletu vidijo, da je različno nasilje zelo pogosto, celo popularno« (B16).*

V problem reševanja medvrstniškega nasilja so poleg šole in zaposlenih pomemben dejavnik tudi starši. Vloga starša, enako kot šole, je tako varovalna kot nadzorovalna. V celostno obravnavo morajo biti vključeni tudi starši, ne le strokovni delavci v šoli. Otrok mora vedeti, kje mu je na voljo varno okolje, razumevanje in empatija, hkrati mora pa starš zarisati meje in izvajati nadzor nad otrokom (Mikuš Kos, 2022). V raziskavi je bil izpostavljen problem pomanjkanja nadzora staršev, zaradi česar imajo otroci možnost dostopanja do neprimernih vsebin in posnetkov.

Polovica intervjuvancev navaja porast neprimernega vedenja do zaposlenih. V zadnjem času pretirano vmešavanje staršev v šolsko delo nam ni v pomoč. Učiteljici navajata: *»Zdi se mi, da je v družbi vedno bolj pogosto, da glede šole vsi vejo več kot učitelji.« (B20), »vloge staršev, ki so ob tem spremenili način razmišljanja in vpletanja v delo šole in sistema« (G8).* Izpostavljajo pomembnost preventive, a izražajo stisko, da za tovrstne aktivne programe ob svojem pedagoškem delu enostavno nimajo časa. Marušič (2016) navaja, da je pri zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja pomembno sodelovanje tako šole, vseh zaposlenih in tudi staršev. Obravnavati je potrebno tako osebe, ki nasilje doživljajo, kot tudi osebo, ki samo nasilje izvaja. Kako pogosto pa učenci sporočajo, da so žrtev medvrstniškega nasilja? Več kot polovica intervjuvancev v moji raziskavi pravi, da je sporočanja malo, saj otroci, ki nasilje doživljajo, težko povedo, se težko izpostavljajo in ne zaupajo odraslim. Največkrat za imenovane primere doživljanja nasilja izvemo od prijateljev otroka. Le trije odgovori navajajo, da ko vendarle do sporočanja pride, sta ukrepanje in rešljivost hitra in uspešna. Ugotavljam tudi, da večino zaznanih postopkov rešujemo v šoli, saj so rešljivi že na prvi stopnji Protokola ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih (2015, str. 6, 22). Le-ta navaja, da mora šola imeti izdelan konkreten načrt ukrepanja in pomoči, ki mora biti vnaprej

znan in obvezujoč. V redkih primerih težjih oblik nasilja se ukrepanje na ravni šole razširi v sodelovanje z ustreznimi zunanjimi institucijami (prav tam).

Zaposleni v šolstvu zaznavamo in ocenjujemo, da v primerjavi s preteklimi leti v šolah nasilje med vrstniki narašča. Morda je vzrok temu tudi vpliv šolanja na daljavo, kar se vedno bolj kaže na učnem, predvsem pa na vedenjskem področju nekaterih učencev. Narašča tudi dostopnost otrok in mladostnikov do spleta in elektronskih naprav, krepi se njihovo znanje rokovanja z njimi.

Šolska svetovalna služba v letnem poročilu šole navaja, da zaznava nekatere vplive na kognitivne sposobnosti in duševno zdravje (OŠ Kašelj, 2022). Med drugim sta se poslabšala tudi branje in pismenost, sploh v razredih prve in druge triade, pojavljajo se težave z zbranostjo, upočasnilo se je razmišljanje, več je nemira, klepetavosti, predrznosti in nasilnih dejanj. V splošnem je pri otrocih in mladostnikih zaznati več duševnih težav, kot sta tesnoba, nemir in impulzivnost. Pri otrocih, ki so že prej imeli večje, nepremostljive težave, so se le-te še poglobile, sploh pri učencih z vedenjskimi težavami. Na šoli beležimo tudi precej povečano število individualnih pogovorov, ki jih svetovalni delavci opravljamo z otroki, starši in učitelji. Pojavljajo se nove oblike stisk staršev in otrok, kot so zasvojenost z ekrani, nezainteresiranost za šolo, absentizem, porast in nove oblike medvrstniškega nasilja ter precej apatičnosti in nezanimanja za šolsko delo.

Opažamo več področij, kjer se je splošno stanje upoštevanja pravil šolskega reda izrazito poslabšalo. Veliko je medvrstniških sporov, tudi fizičnega in verbalnega nasilja, uničevanja šolske in zasebne lastnine, tatvin, spletnih groženj in poniževanj itn., kar se rešuje individualno, po potrebi v manjših skupinah, ponekod pa s celotnim razredom. Izrazito se je povečalo tudi spodbujanje narodne nestrpnosti ter izvenšolskih, prostočasnih aktivnosti preko mobilnih aplikacij. Prav tako prihaja do nespoštljivosti v odnosu do odraslih zaposlenih v šoli, povečane uporabe neprimernih besed in neupoštevanja avtoritete učiteljev; tudi poskusi prinašanja nevarnih in prepovedanih predmetov v šolo so vedno bolj pogosti. K reševanju tovrstnih primerov v sodelovanje vabimo strokovnjake s kriminalističnega področja, ki v podporo šoli izvajajo poučno predavanje na temo vseh oblik nasilja, verbalnega in neverbalnega, s poudarkom tudi na spletnem nasilju, ki je trenutno v porastu.

Aktivno opozarjamo na porast povečane, tudi skupinske odsotnosti učencev, ne le v primeru bolezni, pač pa tudi v smislu »krdelnega špricanja«, absentizma. Kot posledica tega je povečan

tudi trend neopravičenih ur. V želji reševanja tega problema mora biti vzgojno področje prioriteten cilj vsake šole, skupaj s sodelovanjem staršev.

V primeru neuspeha ob ponavljajočih se kršitvah učencev in kljub sodelovanju s starši napotimo starše po pomoč tudi v zunanje institucije, ki skupaj z nami pristopajo k reševanju problema. Naš cilj je in mora ostati, da so pravila na šoli jasna in da kršitve ne gredo mimo neopažene ter da se nanje odzovemo individualno usmerjeno in pri tem upoštevamo okoliščine dogodka kot tudi posameznega učenca. V sodelovanju iščemo načine ukrepanja v okviru zastavljenega vzgojnega načrta, ki bi imeli največ možnosti za spremembo. Delo svetovalne službe se je povečalo in zahteva več poglobljenega ukrepanja in kontinuiranega spremljanja.

Iz letnega poročila Osnovne šole Kašelj povzemam podatek raziskave, v kateri sem sodelovala tudi sama, da je bilo ob koncu lanskega šolskega leta izrečenih skupno petdeset (50) vzgojnih ukrepov. Tako visoka številka je kljub vsemu presenetljiva in zaskrbljujoča. Nekatere milejše kršitve so se reševale z restitucijo, za ostale težje kršitve, kot prikazujejo podatki spodaj in kažejo na elemente nasilja med vrstniki, pa so bili izrečeni vzgojni ukrepi. Zaradi narave dogodkov po potrebi sodelovanje širimo s pristojnim centrom za socialno delo, policijo in drugimi ustreznimi institucijami, kot narekuje Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Predvsem na predmetni stopnji je veliko vzgojnega dela opravljenega s posredovanjem pri medvrstniškem nasilju. Uspešno reševanje je zaradi obsega kršitev včasih tudi dalj trajajoče in zahteva več sodelovanja. Težave se rešujejo takoj, v razredu skupaj z učitelji ter z delavnicami in primeri dobrih praks. Naraščajo ponavljajoči se pogovori s »povratniki« v svetovalno službo (OŠ Kašelj, 2022).

Tabela 5: Izreki vzgojnih ukrepov 2022

<i>Vzgojni ukrepi</i>	<i>Število</i>	<i>Vsebina</i>
3. a	3	Vedenjska problematika: kršenje pravil šolskega reda
4. a	3	Vedenjska problematika: kršenje pravil šolskega reda
5. a	2	Vedenjska problematika: kršenje pravil šolskega reda
5. b	1	Kršenje pravil šolskega reda: uničevanje lastnine drugih učencev
6. a	4	Kršenje pravil šolskega reda:

		odtujitev lastnine, neprimerno vedenje
6. b	2 (1x isti učenec)	Vedenjska problematika – kršenje pravil šolskega reda: neprimerno vedenje, uporaba tobačnih izdelkov
6. c	3 (2x isti učenec)	Vedenjska problematika: Fizično nasilje, neprimerno vedenje, nacionalna nestrpnost, uničevanje tuje lastnine
7. a	5 (2x isti učenec)	Neopravičeni izostanki, vedenjska problematika, fizično in verbalno nasilje
7. b	4	Vedenjska problematika: Fizično nasilje, neprimerno vedenje, odhodi iz šole brez dovoljenja zaposlenih
7. c	8 (3x isti učenci)	Vedenjska problematika: Fizično nasilje, neprimerno vedenje in odnos do učiteljev, odhodi iz skupine brez dovoljenja zaposlenih, vnos hladnega orožja
8. a	8 (2x isti učenec)	Vedenjska problematika, žaljenje, neupoštevanje avtoritete učiteljev ter neopravičena odsotnost
8. b	1	Fizično nasilje
9. a	5 (2x isti učenec)	Kršenja pravil šolskega reda: Neprimerno vedenje, uničevanje šolske lastnine, neopravičeni izostanki
9. b	1	Kršenje pravil šolskega reda

Letno poročilo OŠ Kašelj, 2022

Rezultati moje magistrske naloge so pokazali sledeče odgovore na moja raziskovalna vprašanja.

Sklenem lahko, da:

- je najpogostejša oblika medvrstniškega nasilja v osnovni šoli psihično, verbalno nasilje;
- ji sledi nova, spletna oblika nasilja, najmanj pa je fizičnega nasilja. Ostalih oblik strokovni delavci ne navajajo;
- navajajo spletno obliko kot novo, hitro rastočo obliko medvrstniškega nasilja;
- v poplavi novih aplikacij in spletnih znanj, kot so TikTok, Snapchat, Viber ipd., smo odrasli z znanjem žal precej za znanjem otrok;
- medvrstniško nasilje zagotovo narašča, in sicer tudi zaradi pojava nove, spletne oblike medvrstniškega nasilja z novimi pastmi anonimnosti, zaradi protektivnih staršev in pomanjkanja nadzora le-teh ter tudi kot posledica šolanja na daljavo in dalj časa

trajajoče nesocializacije, ki je spremenila načine sporazumevanja med otroki in pomanjkanja empatije za druge;

- naraščata predrznost v komunikaciji in izživljanje na spletu;
- je malo sporočanja o doživljanju nasilja – menim, da premalo;
- nasprotno s trditvijo sporočanja rezultati kažejo hitro rešljivost in ukrepanje;
- je vloga staršev pomanjkljiva predvsem v nadzorovanju in postavljanju otrokovih meja;
- naraščajo stiske pri učencih, ki doživljajo medvrstniško nasilje;
- narašča nestrpnost učencev nad zaposlenimi in učitelji v šoli.

7 PREDLOGI

- Za nadaljnje raziskave bi bilo smiselno anketirati ne le širši krog strokovnih delavcev, ampak tudi učence.

Za uvid širšega raziskovanja pojava medvrstniškega nasilja bi bilo smiselno anketiranje tudi učencev. Sama sem se odločila za vidik strokovnih delavcev, saj učenci dojemajo kot nasilje že sam grd ali neustrezen pogled sošolca. S tega vidika morda ne bi mogli priti do dejanskih podatkov, ker je težko skozi otroške oči definirati, kaj dojemajo pod termin nasilja.

- Nujno umestiti preventivne dejavnosti v zapisan šolski program tako z delavnicami kot pogovori za vse učence druge in tretje triade.

Z izvajanjem učnega načrta so obveznosti učiteljev precej obremenjene in zapolnjene. Žalosti me, da nimajo časa umestitve preventivnih dejavnosti v čas izvajanja pouka, zato menim, da bi za to moral biti čas in prostor nujen.

- Še naprej zagovarjati ničelno toleranco do katerekoli oblike nasilja!
- Zaradi zaznavanja, da se nasilje spretno seli na splet, je še posebej potrebno pozornost usmerjati na ozaveščanje in poučevanje o pasteh spleta za učence zadnje triade.
- Vsaj 1x letno organizirati obisk kriminalista s področja medvrstniškega nasilja v okviru vnaprej določenega dneva dejavnosti.
- Učence bi bilo potrebno opolnomočiti o pomembnosti sporočanja o nasilju, ne glede na to, ali ga doživljajo ali pa vedo za nekoga drugega, ki ga doživlja.
- Stalno kontinuirano izobraževati celotni kader šole o pojavu in zamejevanju medvrstniškega nasilja, kar bi bilo zapisano tudi kot učna obveznost zaposlenega.

Problem učiteljev je, da so zaradi učnega načrta usmerjeni le v poučevanje svojih predmetov. Da nasilje obstaja, nedvomno povedo. Vendar pa za uspešno sodelovanje s svetovalno službo in starši nimajo dovolj znanja. Izobraževanje bi bilo tukaj po mojem mnenju nujno. Nekateri učitelji namreč še vedno v primeru, da prvi obravnavajo primer medvrstniškega nasilja zaradi neznanja soočajo oba učenca – tako tistega, ki nasilje izvaja, kot tistega, ki nasilje doživlja. To je v današnjem prostoru nestrokovno in še dodatno poslabšuje položaj žrtve.

- Jasno napisati Pravila šolskega reda in dosledno upoštevati le-ta.
- Pomembno bi bilo tesno sodelovati s starši v skupnem boju proti zmanjševanju medvrstniškega nasilja z različnimi akcijami.
- Oblikovati zloženke v tiskani obliki, katere bi starši prejeli na prvem roditeljskem sestanku. V njej bi bila jasno napisana Pravila šolskega reda ter sankcije, ki bi doletele učenca s kršitvijo. Tako bi tudi starši jasno vedeli in svojim otrokom poudarjali, kaj se v šoli sme in kaj ne. Če bi starši prebrali omenjena pravila, bi npr. vedeli, da telefoni v šoli niso dovoljeni in na to svoje otroke opozarjali oz. preverjali.
- V procesu izdaje ukrepov učencem zaradi kršenja Pravil šolskega reda dajati več poudarka oz. izvajati restitucije kot podporo pisnim vzgojnim ukrepom ali pa restitucijo kot nadomestilo le-tem. Izkazalo se je, da je učinek restitucije nemalokrat boljši od pisnega ukrepa.
- Nameniti je potrebno več pozornosti spoznavanju novi, spletni obliki medvrstniškega nasilja in njegovi prikritosti.
- Aktivno spremljati in sproti obravnavati kakršne koli znake stisk, sprememb v vedenju otrok in pojavov nasilnih dejanj.
- Aktivno sodelovati z različnimi društvi in organizacijami za namen zmanjševanja pojava medvrstniškega nasilja.
- Vse osnovne šole v Sloveniji bi morale v čimvečji meri sodelovati z različnimi organizacijami in institucijami, ki bi jih lahko podprle pri načrtovanju in izvedbi delavnic na temo medsebojnih odnosov.
- Ohranjati aktivno sodelovanje z zunanjimi institucijami, katerim se po Protokolu ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih primer preda.
- Okrepiti sodelovanje z izmenjavo informacij o poteku dogodkov predanega primera.
- Zakonsko določiti medsebojno povezano sodelovanje vpetih vseh institucij in nujno vsestransko informiranje.
- V akcijo zmanjševanja medvrstniškega nasilja aktivno vpeljevati socialnodelovni odnos ne le s posamezniki (učenci), pač pa tudi širše, v delo z družinami. Sodelovanje staršev s šolo bi moralo biti vzajemno, povezano in zaupanja vredno z zavedanjem, da je sodelovanje nujno v najboljšo korist otroka.
- Pomembno je nadgrajevati znanje za ravnanje pri prepoznavanju obstoječih in morebitnih novih oblik stisk pri učencih, ki doživljajo medvrstniško nasilje.

S tem, ko bi tako preventivne dejavnosti za preprečevanje medvrstniškega nasilja kot ozaveščanje o njem vseh udeleženi v šolah razširili na vse ali vsaj večino osnovnih šol v Sloveniji, bi zagotovo lahko pomembno prispevali k preprečevanju pojava porasta medvrstniškega nasilja. Učenci bi se naučili prepoznati nasilje in ga hkrati tudi z opozarjanjem pomagali preprečevati.

Raziskavo bi lahko v razširila oz. izvedla na naslednje načine:

- Lahko bi naredila primerjavo medvrstniškega nasilja med večjimi okoliškimi šolami v ljubljanski regiji.
- Izvedla bi lahko kvalitativno raziskavo na temo spletne vrste nasilja, pri čemer bi dobila vpogled v doživetje in doživljanje le ene specifične oblike.
- Raziskavo bi lahko razširila tudi tako, da bi opravila intervjuje z večjim številom otrok, brez vključitve strokovnih delavcev in s tem dobila uvid v učenčeva doživetja nasilja.
- Zanimiva bi tudi bila primerjava medvrstniškega nasilja med otroki na razredni in predmetni stopnji.
- Lahko bi izvedla tudi kvantitativno raziskavo, kjer bi anketirala vse učenke in učenke na šoli ali vse strokovne sodelavce, in tako na osnovi reprezentativnih vzorcev ugotovitve posplošila na celotno populacijo.

Menim, da nestrpnost med ljudmi v današnji družbi narašča. Pokazatelj tega je tudi vedenje s posledicami nasilnega vedenja nas samih in naših učencev, otrok. Spremeniti bi se morala družbena miselnost in vedenje vseh za bolj strpen, odgovoren in solidaren korak v prihodnost in predvsem za zgled zanamcem.

8 LITERATURA IN VIRI

Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., Lapajne, G., Mešič, G., & Miklavčič, R. (2015). *Delo s povzročitelji nasilja: strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., & Sušnik, A. (2015). *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Astor R. A., Benbenishty, R. (2019). *Bullying, school violence, and climate in evolving contexts: culture, organization, and time*. New York: Oxford University Press.

Astor R. A., Benbenishty, R. (2018). *Mapping and monitoring bullying and violence: building a safe school climate*. New York: Oxford University Press.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Čačinovič Vogrinčič, G. in Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

European Crime Prevention Network EUCPN. (2023). Pridobljeno 16. 9. 2023 s <https://eucpn.org/document/preventing-bullying-and-reducing-violence-among-minors-in-slovenia-skupaj>.

Filipčič, K., Klemenčič, I. (2011). *Obravnavanje nasilja v družini. Priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Gregorčič Mrvar, P., Jeznik, K., Kalin, J., Kroflič, R., Mažgon, J., Šarić, M. in Šteh, B. (2020). *Šolska svetovalna služba: stanje in perspektive*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Habbe, J. (2000). *Nasilje in varnost otrok v šolah: nasveti za ravnatelje, učitelje, starše in vse, ki skrbijo za varnost v osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Lisac & Lisac.

Harris, J. R. (2007). *Otroka oblikujejo vrstniki: Sporočilo za starše, ki precenjujejo svoj vpliv*. Ljubljana: Orbis.

Hayes, R., Herbert, C. (2011). *Rising above bullying. From despair to recovery*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Hrovat, T. (ur.) (2015). *NASILJE nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

International child development initiatives, Cybersafe Mooc (2020-2022). Pridobljeno 16. 6. 2023 s <https://icdi.nl/projects/cybersafe-mooc/>.

Klemenčič, I., Karajić, E., & Sitar, S. (2016). *Obravnavanje medvrstniškega nasilja v VIZ: priročnik št. 3*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Kobolt, A. (2009). *Skupina kot prostor socialnega učenja*. Socialna pedagogika, 13 (4), 359–381.

Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.

Krek, J. (2020). *Structural reasons for school violence and education strategies*. Pridobljeno 24. 8. 2023 s <https://ojs.cepsj.si/index.php/cepsj/article/view/636/412>.

Krek, J., Miklič, N. (2023). *Zaščita otroka pred izvenšolskim nasiljem*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Lebar, L., Nagode, M., & Žerjav, N. (2017). *Mladoletno prestopništvo in medvrstniško nasilje*. V A. Črnak Meglič, & B. Kobal Tomc (ur.), *Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza* (str. 249–266). Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Lešnik Mugnaioni, D., Koren, A., Logaj, V., Brejc, M. (2009). *Nasilje v šoli: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravna*. Kranj: Šola za ravnatelje.

Lešnik Mugnaioni, D., Klemenčič, I. (2012). »Smernice za obravnavo vrstniškega nasilja v šoli.« V: *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*. 1/2014. 33–57. Kranj: Šola za ravnatelje.

Lešnik Mugnaioni idr. (2016). *Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno

16. 9. 2023 s <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/navodila-medvrstnisko-nasiljeviz-2016/files/assets/basic-html/index.html#31>.

Letni delovni načrt osnovne šole – poročilo (2022). Ljubljana: Interno gradivo.

Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2019). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Kvalitativne raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N. (2022). Predavanja in zapiski predavanj pri predmetu K rešitvi usmerjeno socialno delo z družino, UL, Fakulteta za socialno delo.

Miklič, N. (2023): *Zaščita otroka pred izvenšolskim nasiljem: priročnik za vzgojitelje, učitelje in druge strokovnjake*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Mikuš Kos., A. (2017). *Duševno zdravje otrok današnjega časa*. Ljubljana: Didakta.

Mikuš Kos, A. (2022) *Duševno zdravje in družbeno dogajanje, potreba po socialnih intervencah in aktivizmu* (str. 295–299). Ljubljana: Socialna pedagogika.

Ministrstvo za notranje zadeve (2023). Pridobljeno 16. 9. 2023 pridobljeno s <https://www.gov.si/iskanje/?q=medvrstniodstotkovC5odstotkovA1ko+nasilje&submit=>

Muršič, M., Filipčič, K., Klemenčič, I., Pušnik, M., Lešnik Mugnaioni, D. (2012). *(O)krog nasilja v družini in šoli, ur.* Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Muršič, M., Klemenčič, I., Zabukovec Kerin, K., Filipčič, K., Karajić, E., Bertok, E. (2016). *Osnove systemskega pristopa k medvrstniškem nasilju in evalvacija projekta NasVIZ. Jaz, ti, mi – za nenasilje vsi!* Priročnik št. 1. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Pridobljeno 16. 9. 2023 s http://nenasilje.inst-krim.si/images/prirocnik_1.pdf.

Muršič, M., Kukovec, M., Tulimirovič, A. (2020). *Ko ti ekran »ukrade« dan*. Maribor: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Nacionalni inštitut za javno zdravje (2022). *Obrazi nasilja v življenju otrok in mladostnikov*. Pridobljeno 6. 9. 2023 s <https://nijz.si/zivljenjski-slog/nacionalni-posvet-slovenske-mreze->

zdravih-sol-obrazi-nasilja-v-zivljenju-otrok-in-mladostnikov-19-januarja-2022-preko-zoom-povezave/.

Olweus, D. (1993). *Ustrahovanje v šoli: kaj vemo in kaj zmoremo*. Oxford, Združeno kraljestvo: Blackwell Publishing.

Pečjak, S. (2014). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Pečjak, S. (2015). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Pridobljeno 30. 8. 2023 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SRI/Protokol-ob-zaznavi-medvrstniskega-nasilja-v-VIZ>.

Pušnik, M. (1999). *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pušnik, M. (2012). Nasilje v šoli v krogu nasilja. V M. Muršič (ur.), (O)krog nasilja v družini in šoli (str. 107–145). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564–575. Pridobljeno 16. 9. 2023 s <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.3.564>.

Raspet, U. (2022). *Primer iz prakse: Nočem nazaj v šolo!*. V Promocija psihofizičnega zdravja otrok in mladostnikov (str. 188–191). Ljubljana: MIB d. o. o.

Raspet, U. (2022a). *Izzivi poučevanja po šolanju na daljavo*. V Izkušnje in izzivi učenja in poučevanja (str. 8–11). Ljubljana: MIB d. o. o.

Raziskava o medvrstniškem nasilju na OŠ Kašelj. (2019). Ljubljana: Interno gradivo.

Razpotnik, Š., & Dekleva, B. (2015). *Medvrstniško nasilje v šoli: socialnopedagoški pogled*. *Socialna pedagogika*, 19(3/4). Pridobljeno 16. 9. 2023 s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DQ92LH6I/?euapi=1&query=odstotkov27keywordsodstotkov3drazpotnik+deklevaodstotkov27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=2015>.

Safe.si (2023). *Spletno nasilje*. Pridobljeno 16. 9. 2023 s <https://safe.si/nasveti/spletno-in-mobilno-trpincenje/spletno-nasilje>.

Safe.si (2022). *Analiza Safe.si ankete 2022*. Pridobljeno 4. 10. 2023 s https://safe.si/sites/default/files/vpliv_interneta_na_dusevno_zdravje_najstnikov_-_safe.si_anketa_2022.pdf

Skalar, V. (1997). *Socialna pedagogika*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.

Skalar, V. (2003). *Socialna integracija otrok z vedenjskimi in čustvenimi težavami v osnovni šoli*. Šolsko svetovalno delo: revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih.

Sullivan, K. (2011). *The Anti-bullying Handbook*. London: Oxford University Press.

Šugman Bohinc, L., (2023). Predavanja in zapiski predavanj pri predmetu Dialoška praksa socialnega dela z družino, UL, Fakulteta za socialno delo.

Šulc, A. (2019). *Šola in medvrstniško nasilje v Sloveniji: raziskovalni pristopi, metode in metaanaliza dosedanjega raziskovanja v Sloveniji*. Pridobljeno 16. 9. 2023 s https://www.researchgate.net/publication/336280523_Sola_in_medvrstnisko_nasilje_v_Sloveniji_raziskovalni_pristopi_metode_in_metaanaliza_dosedanjega_raziskovanja_v_Sloveniji.

Taylor, G. in Smith, S. (2019). *Teacher reports of verbal aggression in school settings among students with emotional and behavioral disorders*. Journal of Emotional and Behavioral Disorders. Pridobljeno 20. 8. 2023 s <https://psycnet.apa.org/record/2019-07904-005>.

Tzani, C., Synnott, J. in Ioannou, M. (6. 10. 2021). *Cyberbullying among teens: Our research shows online abuse and school bullying are often linked. The conversation*. <https://theconversation.com/cyberbullying-among-teens-our-research-shows-online-abuse-and-school-bullying-are-often-linked-119442>.

World Health Organization.(2023). Pridobljeno 22. 8. 2023 s <https://www.who.int/>.

Zakon o osnovni šoli (uradno prečiščeno besedilo). Uradni list RS 81/06. Pridobljeno 27. 8. 2023 s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3535?sop=2006-01-3535>.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND). (2023). Uradni list RS, št. 16/08, 68/16, 54/17 – ZSV-H in 196/21 – ZDOsk. Pridobljeno 3. 10. 2023
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>

Zavod RS za šolstvo (2023). *Medvrstniško nasilje. Protokoli za ravnanje*. Pridobljeno 16. 9. 2023 s
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/NASILJE/Protokol_medvrstnisko_nasilje.pdf.

Žagar, D. (2009). *Psihologija za učitelje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

9 PRILOGE

9.1 Delovni list 1 za učenca (4.–6. r.)

KAJ JE ZATE MEDVRSTNIŠKO NASILJE?

Na hitro preglejte naslednje trditve in na desno ob trditvah vpišite, če menite, da gre za MEDVRSTNIŠKO NASILJE?

	PRIMER	DA	NE	VRSTA NASILJA
1.	Vsakič, ko se Maja sprehodi mimo Janeza, jo on potegne za lase.			
2.	Jan je brcnil Markovo torbo, ki je bila na tleh.			
3.	Nika in Pia ne dovolita Sari, da bi se igrala z njima.			
4.	Dejanovi starši so se ločili. Marko je to povedal celemu razredu.			
5.	Jani je rekel Petru, da mu mora vsak teden prinesiti 5 €. Če ne, ga bo pretepel.			
6.	Peter je rekel Mateju, da če ne bo naredil vsega tako, kot mu je naročil, bo povedal razredniku, da je on tisti, ki je razbil okno.			
7.	Miha ve, da se Tanja boji pajkov. Dal ji je pajka na glavo.			
8.	Skupina deklet se smeje Maji, ker jim njena frizura ni všeč.			
9.	Sara gre s svojo družino vsak dan v cerkev. Sošolci v razredu jo sprašujejo, zakaj hodi k maši.			
10.	Željko ima težavo, saj se kdaj pa kdaj nekontrolirano premika. Ko se razburi, se mu roke zelo tresejo. Skupina sošolcev ga oponaša vedno, ko se jim želi pridružiti pri igri.			
11.	Nika skoraj vsak dan govori Sari, da naj začne uporabljati deodorant.			
12.	Ivan ima nadimek »mali«. Sedaj ga vsi kličejo tako.			
13.	Domen je Maju polil Cockto. Ni mu kupil nove, čeprav je Matjaž to zahteval.			
14.	Katja je rekla sošolkam, da pri Katarini doma jedo hrano, ki jo pobirajo iz smeti.			
15.	David je med kosilom trepljal Simona po roki, čeprav mu je on rekel, da tega noče.			
16.	Alen je preko TikToka sošolcem preposlal sliko Davida, kako plava v bazenu.			
17.	Skupina starejših učencev vsak odmor pred straniščem čaka Jana, mu vzamejo torbo in jo mečejo po hodniku.			

9.2 Delovni list 2 za učenca: (7.–9. r.)

KAJ JE ZATE MEDVRSTNIŠKO NASILJE?

Na hitro preglejte naslednje trditve in na desno ob trditvah vpišite, če menite, da gre za MEDVRSTNIŠKO NASILJE?

	PRIMER	DA	NE	VRSTA NASILJA
1.	Sara Maji govori, kako je Petra slaba, neumna in ni njena prijateljica.			
2.	Klemen Miha vsako jutro čaka pred šolo in ga sprašuje, če mu je prinesel 10 € za to, da ga bo pustil pri miru.			
3.	Jana in Kaja sta Petri skrili šestilo.			
4.	Peter in Jakob čas po pouku preživljata v knjižnici in skrivoma uporabljata telefon.			
5.	Jana kliče Petro z anonimne številke in ji šepeta v telefon.			
6.	Miha Evi neprestano govori, da smrdi in ob tem spušča neprimerne zvoke.			
7.	Jaka pošilja Mateji žaljiva sporočila po telefonu.			
8.	Maja Tino prosi za prepis naloge, nato jo Klemnu opravlja in mu govori, da je bedna.			
9.	Sara pred šolo s telefonom snema Uršo, kako je sendvič. Nato posnetek pošlje na šolsko grupo.			
10.	Damir je učiteljici rekel, da je »krava«.			
11.	Iva ignorira Majo, zato da je lahko s Katjo, čeprav jo Maja proseče nagovarja.			
12.	Luka je zlomil učiteljevo pisalo. Trdi, da ga je Jaka.			
13.	Matej je v Markovo torbo stisnil zobno pasto.			
14.	Ana je po Vibru vsem sošolcem rekla, da je Maja poljubila fanta. Ob tem se je s »smeškoti« smejala.			
15.	Peter in Ana sta bila par. Imela sta skupno sliko poljuba na lice. Ko sta se skregala, je Peter to sliko poslal vsem sošolcem na mail brez njene vednosti.			

Podatki o otroku:	Ustanova VIZ:
Priimek in ime:	
Spol M Ž	
Rojstni datum:	Razred:
Zapis izdelal:	Delovno mesto:

Ali je strokovni delavec VIZ obvestil CSD oziroma izven poslovnega časa centra interventno službo CSD o potrebnih ustreznih zdravstveni oskrbi oziroma takojšnji zaščiti otroka?

DA NE

Obrazložitev: _____

Ali je strokovni delavec VIZ obvestil policijo?

DA NE

Obrazložitev: _____

Datum in ura, ko je otrok v razgovoru poročal o dogodku ali ko so bili opaženi znaki nasilja nad otrokom.

Datum: Ura:

PREDAJA ZAPISA ŠOLSKI SVETOVALNI SLUŽBI:

Ime in priimek osebe, ki je zapis sestavila:

Zapis zaključen ob:

Podpis:

Ime in priimek svetovalnega delavca, ki je zapis prevzel:

Tel. št. svetovalnega delavca:

Zapis prevzet dne: Ura prevzema: Podpis:

Kdo v VIZ je bil v skladu s pravilnikom obveščen o dogodku oziroma informaciji?

Ime in priimek: Datum in čas: Obvestil:

Podpis odgovorne osebe VIZ in žig:

9.4 Smernice za intervju

1. *raziskovalno vprašanje: KATERE SO NAJPOGOSTEJŠE OBLIKE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA MED UČENCI, KI SO VKLJUČENI V OSNOVNO ŠOLO?*
 - Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje?
 - Katere oblike nasilja med učenci opazate v šolskem prostoru?
 - Opažate/opažamo tudi več nasilja na spletu, o čemer poročajo tako otroci kot starši. Kako bi to vrsto nasilja opisali vi?
 - Katerega nasilja je po vašem mnenju več – fizičnega, psihičnega ali spletnega?
2. *raziskovalno vprašanje: ZAKAJ PO MNENJU STROKOVNIH DELAVCEV V OSNOVNI ŠOLI NARAŠČA MEDVRSTNIŠKO NASILJE MED UČENCI PO ŠOLANJU NA DALJAVO?*
 - Se vam zdi, da so otroci bolj pogumni in predrzni pri medvrstniškem nasilju?
 - Imamo podatke o vrstah in stopnji nasilja pred zapiranjem šol zaradi epidemije. Menite, da je to tudi eden od vzrokov za porast nasilja danes?
 - Kaj je po vašem mnenju botrovalo k novim oblikam (npr. spletno nasilje)?
 - Kaj pa nasilje nad učitelji – ali obstaja in če da, ali opazate, da ga je več kot pred leti, pred zapiranjem šol?
3. *raziskovalno vprašanje: KAKO POGOSTO STROKOVNIM DELAVCEM UČENCI SPOROČIJO, DA SO ŽRTEV MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA?*
 - Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri učencih in učenkah vaše šole?
 - Ali vam žrtev nasilja pove o tem, da je doživela eno od oblik nasilja?
 - Kaj naredite ob zaznavi ali prejeti informaciji o nasilju?
4. *raziskovalno vprašanje: KATERE NOVE OBLIKE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA ZAZNAVAJO STROKOVNI DELAVCI V ŠOLSKEM PROSTORU?*
 - Katera oblika nasilja med vrstniki konkretno je po vašem mnenju najpogostejša ta trenutek?
 - Zanima me, kaj menite vi o novi obliki nasilja, torej o spletnem nasilju?
 - Je ta oblika nasilja za vas nova?
 - Če da, kakšni so po vašem mnenju vzroki za tovrstno nasilje? Opišite.

9.5 Odprto kodiranje

Strokovna delavka 1 – A

OZNAKA	ENOTA	POJEM / KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
A1	Vedenje posameznika, ki posega v intimo in osebni prostor drugega posameznika	Poseganje v intimo posameznika	Vdiranje	Opredelitev
A2	Zbadanje; verbalno in preko telefona	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
A3	Fizično obračunavanje	Telesno nasilje, fizični napad	Fizično nasilje	Vrsta nasilja
A4	Nasilje se po spletu močno širi	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
A5	Omejijo uporabo elektronskih naprav in aplikacij	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
A6	Zdi izjemno problematično, saj se širi hitro, v veliki meri in težje ga je nadzorovati	Problem brez nadzora	Problem, ki se širi nekontrolirano	Vidik strokovnega delavca
A7	Preplet psihičnega in spletnega, v manjši meri fizično nasilje	Telesno nasilje, fizični napad; izživljanje	Fizično nasilje Psihično nasilje	Vrsta nasilja
A8	Zdijo se mi bolj pogumni in tudi predrzni	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
A9	Normalno je postalo, da imajo že mlajši otroci svoje pametne telefone, ki jim omogočajo dostop do spleta	Dostop do interneta	Koriščenje naprav, razpoložljivost interneta	Vidik strokovnega delavca
A10	Radi preživljajo prosti čas na telefonu, brez nadzora	Prosti čas brez nadzora staršev	Prostočasne dejavnosti	Vidik strokovnega delavca
A11	Učenci so izpostavljeni tovrstnim posnetkom vsak dan, zato je to postalo del njihovega vsakdana in je "normalno"	Izpostavljenost neprimernim posnetkom vsak dan	Dostopnost neprimernim vsebinam	Vidik strokovnega delavca
A12	Spremenil se je način komuniciranja s starši in učenci	Sprememba v komunikaciji	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
A13	Učenci so postali predrzni, marsikdaj izrečejo besede, ki niso primerne	Predrznost, neprimerne besede	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
A14	»ti si butasta, kaj mi težiš«, »spizdi stran«	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
A15	Starši občasno neprimerno komunicirajo	Neprimerna komunikacija	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
A16	... je tovrstnega sporočanja manj	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
A17	Učenci hitro sporočijo svoje težave, ki pa se v večini primerov lahko zelo hitro rešijo	Hitro sporočanje = hitra rešljivost	Ukrepanje	Pogostost sporočanja

A18	Da, vendar je teh primerov izjemno malo	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
A19	Držim se postopka, kot smo ga sprejeli na šoli. Pogovorim se z učencem, z nasilnežem, za pomoč prosim svetovalno službo.	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
A20	Spletno nasilje	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
A21	Predvsem starši omejiti rabo elektronskih naprav; telefonov, tablic in računalnikov.	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
A22	Da, to je nova oblika zame.	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
A23	Pred vstopom v šolo izpostavljeni internetu in elektronskim napravam	Izpostavljenost elektronskim napravam že pred šolo	Predšolsko obdobje	Vidik strokovnega delavca
A24	Naletijo tudi na vsebine, ki za njihovo razvojno stopnjo niso primerne	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
A25	Igrajo igrice, gledajo "potegavščine" in "izzive" in za njih je to edini svet, ki ga poznajo	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
A26	Ker niso dovolj zreli, ne znajo pretehtati, kdaj je neka vsebina, dejanje problematično.	(Ne)spodobnost empatije	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
A27	Izzivi na TikToku so mamljivi	TikTok	Aplikacija	Opredelitev

Strokovna delavka 2 – B

OZNAKA	ENOTA	POJEM /KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
B1	Verbalno nasilje, veliko je zbadljivk, žaljenja (predvsem zaradi različnih nacionalnosti) in zmerjanja	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
B2	Fizično obračunavanje	Telesno nasilje, fizični napad	Fizično nasilje	Vrsta nasilja
B3	Odvijajo tudi preko spleta	Sprememba v komunikaciji	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
B4	Je agresivno vedenje, ki ga posameznik izvajajo nad vrstniki. Gre za kakršnokoli poseganje v vrstnikovo zasebnost, telo in njegove pravice (torej fizično, psihično, spletno, ekonomsko)	Poseganje v intimo posameznika	Vdiranje	Opredelitev
B5	Najbolj pogosto je psihično nasilje	Izzivljanje	Psihično nasilje	Vrsta nasilja
B6	Pogosto je tudi fizično nasilje	Telesno nasilje, fizični napad	Fizično nasilje	Vrsta nasilja

B7	Večkrat spravijo tudi nad vrstnikovo lastnino (skrivanje torb in pripomočkov, kraja copat, lomljenje barvic itd.)	Poškodovanje tujih stvari	Namerno uničevanje tuje lastnine	Odnos učenca
B8	Spletno nasilje se mi v prvi vrsti zdi podmuklo. Druge je lažje zmerjati in zaničevati, ko misliš, da si anonimen	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
B9	Prevelika moč na spletu	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
B10	Če bi morala izbrati, bi izbrala spletno nasilje	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
B11	Čas, ki so ga med epidemijo preživeli tako »v šoli« kot s prijatelji, je bil omejen na splet	Izpostavljenost neprimernim posnetkom vsak dan	Dostopnost neprimernim vsebinam	Vidik strokovnega delavca
B12	...so otopeli. Vedno manj je razumevanja vidika drugega učenca, vedno več je izgovorov »tudi on to počne«.	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
B13	Se ne zavedajo, kakšne posledice imajo njihova dejanja	Neodgovornost za dejanja	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
B14	Se jim to zdi del vsakdana, vse je samo hec	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
B15	Vzrokov je več, verjetno pa je tudi izoliranost in pomanjkanje dejanskega stika prineslo svoje	Izoliranost, pomanjkanje stika	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
B16	Dostopnost spleta, anonimnost ter sočasno pomanjkanje nadzora in posledic. Otroci imajo občutek, da se lahko skrijejo, hkrati pa ravno na spletu vidijo, da je različno nasilje zelo pogosto, celo popularno	Popularnost, priljubljenost	Koriščenje naprav, razpoložljivost interneta	Vidik strokovnega delavca
B17	Nasilje nad učitelji obstaja	Porast neprimernega vedenja do zaposlenih	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca
B18	Podkrepljeno s strani staršev	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
B19	Nemalokrat srečamo s pripombami in žaljivkami s strani učencev	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
B20	Zdi se mi, da je v družbi vedno bolj pogosto, da glede šole vsi vejo več kot učitelji.	Posplošeno poznavanje problema	Problem reakcije izvenšolske okolice	Vidik strokovnega delavca
B21	Poročanje o medvrstniškem nasilju je pogosto	Hitro sporočanje = hitra rešljivost	Ukrepanje	Pogostost sporočanja
B22	Večkrat je prišlo do situacije, ko so o težjih oblikah o nasilju poročali prijatelji žrtve	Težje oblike nasilja	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje

B23	Nasilje med učenci je zelo pogosto, a žal menim, da ga je še več prikritega	Prikrito nasilje	Medvrstniško nasilje	Vrsta nasilja
B24	Redko, največkrat o nasilju poročajo njihovi prijatelji	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
B25	Pogovorimo, pri kaznovanju se sledi šolskim pravilom	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
B26	Nadlegovanju preko spleta	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
B27	Največ je zagotovo spletnega nasilja	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
B28	Ne zaveda posledic te oblike nasilja. Splet jim omogoča anonimnost, ki jim daje občutek varnosti, hkrati pa so od žrtve oddaljeni, kar »olajša« njihova dejanja.	Skrivanje za anonimnostjo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
B29	Vedno bolj nova spletna oblika, ja	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
B30	Predvsem primoranost uporabe interneta zaradi šolanja na daljavo	Zaprte šole / šolanje na daljavo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca

Strokovni delavec 3 – C

OZNAKA	ENOTA	POJEM / KODA	KATEGORIJA (sinonim na pojem)	NADKATEGORIJA
C1	Medvrstniško nasilje se pojavlja med približno enako starimi otroki in najstniki, (ustno in pisno, fizično), posredno ali neposredno, s strani posameznika ali skupine.	Medvrstniško nasilje	Nasilje	Opredelitev
C2	Vzbuja strah ali jezo	Strah, jeza	Negativni občutki	Opredelitev
C3	Veliko je verbalnega nasilja, prikrita, poniževanje, zmerjanje, posmehovanje, občasno je prisotno neposredno fizično nasilje in otipavanje	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
C4	Verbalno/Besedno nasilje, prikrito, psihično	Neprimerna komunikacija	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
C5	Največ je psihičnega nasilja, predvsem izživljanje, nato sledi spletno	Izživljanje	Psihično nasilje	Vrsta nasilja
C6	Da, otroci so vedno bolj pogumni in predrzni	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
C7	Da, porast nasilja je eden od vzrokov zaradi zapiranja šol	Izoliranost, pomanjkanje stika	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca

C8	Otroci so več na spletu, lažji dostop do elektronskih naprav	Dostop do interneta	Koriščenje naprav, razpoložljivost interneta	Vidik strokovnega delavca
C9	Otežen nadzor odraslih oseb	Starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
C10	Zapisana beseda večjo težo kot izgovorjena	Neprimerna komunikacija	Izražanje učenca	Odnos učenca
C11	Anonimni profili so zelo povečali pogum in predrznost	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
C12	Več je psihičnih pritiskov, predrznosti, nespoštljivega vedenja, nestrpnosti	Predrznost, neprimerne besede	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
C13	Menim pa, da je to povezano z zapiranjem šol in z (vedno bolj zaščitniško in nekritično) vzgojo staršev	Posplošeno poznavanje problema	Problem reakcije izvenšolske okolice	Vidik strokovnega delavca
C14	Z leti se večja število učencev, ki se vedejo nasilno do učiteljev in sošolcev	Naraščanje nasilja med učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
C15	Odvisno je od tega, kako hitro nasilje opazimo učitelji in ukrepamo	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
C16	Da, občasno – če se odpre ustrezna tema, postavi vprašanja	Težje oblike nasilja	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
C17	Če je žrtev v večji čustveni stiski, prosim nekoga iz svetovalne službe, da opravi pogovor z žrtvijo in pelje postopek naprej v skladu z resnostjo problema	Dolgotrajna izpostavljenost nasilju	Posledice na otroku	Vidik strokovnega delavca
C18	Še vedno je največ verbalnega nasilja, poniževanja, zmerjanja, posmehovanja	Naraščanje nasilja med učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
C19	To je nova oz. sodobna realnost. Dokler bodo vladali vsečki	Popularnost, priljubljenost	Koriščenje naprav, razpoložljivost interneta	Vidik strokovnega delavca
C20	Ne, ni nova ta spletna oblika nasilja zame	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca

Strokovna delavka 4 – D

OZNAKA	ENOTA	POJEM / KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
D1	Katerokoli dejanje, ki ga zagreši posameznik ali skupina, nad nekom	Poseganje v intimo posameznika	Vdiranje	Opredelitev
D2	Opazamo predvsem fizično, psihično in spletno nasilje	Telesno nasilje, fizični napad; Izživljanje	Fizično nasilje Psihično nasilje	Vrsta nasilja

D3	Je več psihičnega in spletnega nasilja	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
D4	Spletno nasilje pa se vrši preko aplikacij kot so npr. Snapchat ali Viber	Shapchat, Viber	Aplikacija	Opredelitev
D5	Lahko pusti dolgotrajne psihične posledice	Dolgotrajna izpostavljenost nasilju	Posledice na otroku	Vidik strokovnega delavca
D6	Otroci izjemno predrzni ravno preko spleta, pa tudi verbalno se vedno bolj obkladajo z raznimi vzdevki	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
D7	Menijo, da lahko na splet napišejo ravno vse	Izpostavljenost neprimernim posnetkom vsak dan	Dostopnost neprimernim vsebinam	Vidik strokovnega delavca
D8	Dostopajo z dovoljenjem staršev krivda leti predvsem na starše	Starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
D9	Nimajo kontrole nad svojimi otroci	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
D10	Epidemija in zapiranje je prinesla ogromno težav	Zaprtje šol / šolanje na daljavo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
D11	Poleg zapiranja razlog za nasilje	Izoliranost, pomanjkanje stika	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
D12	Za spletno nasilje krivim torej starše, ki so otrokom kupili pametne telefone, ki ne omejujejo njihove uporabe	Nadzor, starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
D13	Opazam porast nasilja nad učitelji – nasilje nad učitelji je verbalnega tipa	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
D14	Problem je v vzgoji otrok	Starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
D15	Učenci povedo, da so žrtve nasilja, če imajo s strokovnim delavcem vzpostavljen odnos, ki temelji na zaupanju	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
D16	Zaupajo staršem, pa tudi razrednikom in po potrebi svetovalnim delavcem ali delavcem, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
D17	Je nasilje prisotno, predvsem psihično, fizično in spletno. Ogromno je verbalnega nasilja oz. obkladanja z raznimi vzdevki, imeni	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja

	narodnosti, ras, vere, spolne usmerjenosti, žaljenja posameznikove matere			
D18	Zaradi neprimernih vsebin, do katerih učenci dostopajo preko pametnih naprav	Neprimerne vsebine	Dostopnost neprimernim vsebinam	Vidik strokovnega delavca
D19	Ob zaznavi se ponavadi obrnem na svetovalno službo ali ravnatelja	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
D20	Trenutno je na naši šoli največ verbalnega nasilja	Neprimerna komunikacija	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
D21	Spletno nasilje je kar zaskrbljujoče	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
D22	Med otroki hitro prevlada čredni nagon, želja po pripadnosti, kar pomeni, da se skupina otrok brez premisleka spravi na posameznika	Problem brez nadzora	Problem, ki se širi nekontrolirano	Vidik strokovnega delavca
D23	Velikokrat je razlog za nasilje ljubosumje, včasih domača situacija, včasih pa posameznik ni sposoben empatije	(Ne)sposobnost empatije	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca

Strokovna delavka 5 – E

OZNAKA	ENOTA	POJEM / KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
E1	Medvrstniško nasilje bi opredelila kot nasilje, ki se vrsti med približno enako starimi učenci	Medvrstniško nasilje	Nasilje	Opredelitev
E2	Med učenci opažam veliko psihičnega, verbalnega in »blagega« fizičnega nasilja	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
E3	Kar pa oni pogosto dojemajo kot šalo, hec in nič resnejšega	Izpostavljenost neprimernim posnetkom vsak dan	Dostopnost neprimernim vsebinam	Vidik strokovnega delavca
E4	S pogostejšo uporabo mobilnih telefonov in raznoraznih aplikacij narašča tudi spletno nasilje	Dostop do interneta	Koriščenje naprav, razpoložljivost interneta	Vidik strokovnega delavca
E5	Opredelila bi ga kot nasilje, pri katerem se nasilje s strani nasilneža ne vrši v neposrednem stiku »v živo«, temveč se »v živo« dogaja na spletu	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave Internetno nasilje	Verbalno nasilje Spletno nasilje	Vrsta nasilja
E6	Je te oblike nasilja (spletnega) vedno več	Naraščanje nasilja med učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca

	pogosto se tudi prepleta s psihičnim nasiljem			
E7	So otroci vedno bolj pogumni pri spletnem nasilju, saj ga vršijo iz varnega okolja	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
E8	Svojo identiteto lahko tudi zakrijejo s pomočjo lažnih uporabniških imen, profilov ali drugih podatkov	Skrivanje za anonimnostjo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
E9	Je tudi zapiranje šol zaradi epidemije in tako dolgotrajna socialna izoliranost od pouka, socialnih stikov z vrstniki pripomogla k porastu nasilja, predvsem spletnega	Izoliranost, pomanjkanje stika	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
E10	Otrokom je splet preveč lahko dostopen	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
E11	Do učiteljev opazam predvsem porast verbalnega nasilja	Porast neprimerne vedenja do zaposlenih	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca
E12	Za zbadanje in druge oblike verbalnega nasilja izvem iz pogovora z njimi	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
E13	Menim, da je učence na splošno strah povedati za nasilneža, saj se bojijo, kaj jim bo lahko zaradi tega še storil v prihodnje	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
E14	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Uradni postopek v šoli	Ukrepanje
E15	Povsem odvisno od vrste oz. stopnje nasilja	Težje oblike nasilja	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
E16	Menim, da sta trenutno najpogostejši spletno in verbalno nasilje	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
E17	Spletno nasilje je zagotovo manj opaženo, lažje se ga prikrije pred odraslimi osebami	Skrivanje za anonimnostjo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
E18	Spletno nasilje zame ni novo, je pa novo v smislu porasta izvajanja tovrstnega nasilja	Naraščanje nasilja med učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
E19	Tudi med odraslimi opazamo tovrstno obliko nasilja (žaljivi komentarji, nestrpnost med ljudmi)	Žaljiva komunikacija	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
E20	Z eno besedo – nasilje je v porastu, vedno bolj in tudi vedno bolj je predržno preko spleta, celo v snemanju pretepov	Naraščanje nasilja med učenci Predrznost, neprimerne besede	Porast Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca

Strokovna delavka 6 – F

OZNAKA	ENOTA	POJEM / KODA	KATEGORIJA (sinonim na pojmem)	NADKATEGORIJA
F1	Je medvrstniško nasilje vsaka oblika nasilja, ki ga učenec izvaja nad drugim učencem	Medvrstniško nasilje	Nasilje	Opredelitev
F2	V šolskem prostoru opazam predvsem veliko verbalnega nasilja, zbadanja in žaljenja	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
F3	Veliko je tudi spletnega nasilja	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
F4	Učenci, ki doživljajo takšno obliko nasilja, to dolgo časa prikrivajo in za to učitelji ne vemo ali pa izvemo prepozno	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
F5	Spletno nasilje je najlažja oblika nasilja, saj lahko »bullying« poteka v varnem zavetju našega doma	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
F6	Prav tako lahko prikrijejo svojo identiteto in posledično za svoja dejanja ne odgovarjajo	Neodgovornost za dejanja	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
F7	Po mojem mnenju je največ spletnega nasilja	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
F8	Je dokaj nova oblika nasilja, naraščajoče psihično nasilje, ki se posreduje drugače (preko spleta)	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
F9	Otroci so definitivno bolj pogumni in predrzni, saj imajo velikokrat močno zaščito staršev, ki bodo svojega otroka branili ne glede na vse	Predrznost Zaščita staršev	Negativen odnos Protektivni starši	Odnos učencev
F10	Epidemija na porast nasilja je vplivala; menim, da je vplivala na porast spletnega nasilja	Naraščanje nasilja nad učenci Zaprtje šol / šolanje na daljavo	Porast Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
F11	Medvrstniško nasilje je bilo vedno prisotno; razlika je samo v tem, da so učenci (zaradi zaščite staršev) malce izgubili moralni kompas	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
F12	Da se (psihično) nasilje nad učitelji velikokrat izvaja v takšni ali drugačni obliki izsiljevanja, zastraševanja s strani staršev in nespoštovanja (žaljenja) s strani učencev	Porast neprimernega vedenja do zaposlenih	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca

F13	Veliko več ga je, posegli v avtonomijo učiteljskega poklica z zahtevami in grožnjami	Porast neprimerne vedenja do zaposlenih	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca
F14	Nasilja je ogromno in (žal) iz dneva v dan več	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
F15	Učenci zatečejo po pomoč k šolski svetovalni službi, ki takoj odreagira in poskuša situacijo zaustaviti	Hitro sporočanje = hitra rešljivost	Ukrepanje	Pogostost sporočanja
F16	Ob prejeti informaciji se obrnem na šolsko svetovalno službo	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
F17	Menim, da je največ verbalnega, tudi spletnega	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
F18	Spletno nasilje dokaj novo, a drugačno predvsem v drznosti – objavljanje v živo	Predrznost, neprimerne besede	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
F19	Vzroki pa so različni, kaj pa vem. Morda nuja zaradi šolanja od doma, epidemije, pa tudi nadzor staršev, kateri je preslab	Zaprtje šol / šolanje na daljavo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca

Strokovni delavec 7 – G

OZNAKA	ENOTA	POJEM / KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
G1	Nasilje je po mojem mnenju vsako poseganje v osebo, ki se pri tem počuti ogroženo, neugodno, občuti strah, sram	Poseganje v intimo posameznika	Vdiranje	Opredelitev
G2	Vedenje se izraža pogostejše zaradi gostote interakcij med posamezniki	Neprimerna komunikacija	Izražanje učenca	Odnos učencev
G3	Spletno nasilje je zgolj prenos oblike nasilja iz ene v drugo, je močan porast uporabe spleta v primerjavi s fizičnem druženju	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
G4	Poleg tega se odraža pri odraslih z nesprejemanjem drugačnega mnenja in žaljenjem ob nepoznavanju dejstev in oseb	Starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
G5	Oblika nasilja na spletu je pogostejša, ker se posamezniki skrivajo za identiteto in si »upajo« več	Skrivanje anonimnostjo za	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
G6	Preživel z okrnjeno socializacijo s šolanjem na daljavo	Izoliranost, pomanjkanje stika	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca

		Zaprtje šol / šolanje na daljavo		
G7	Je vplivalo na dojemanje spleta in dogajanje okrog tega	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
G8	Vloge staršev, ki so ob tem spremenili način razmišljanja in vpletanja v delo šole in sistema	Starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
G9	Vstopajo v prostor in »ščitijo« svojega otroka	Starši ne postavljajo meja	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
G10	Nekateri redko, nekateri pa precej pogosto sporočijo, da so žrtev nasilja	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
G11	Da učenci ne spregovorijo »pravi čas« o nasilju, ker jih je strah, jim je nerodno ali nasilja sploh ne dojemajo kot takega, ampak kot hec	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
G12	Večkrat slišim »pa saj mi se tako igramo, hecamo«	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja
G13	Včasih pa žrtev vsak najmanjši pogled dojema kot nasilje, za kar mu je briga	Neodgovornost za dejanja	Način sporazumevanja	Vidik strokovnega delavca
G14	Ob zaznavi ali prejeti informacije o nasilju se vedno, brez izjeme odzovem. Reagiram s pogovorom, s sodelovanjem svetovalne službe, s starši	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
G15	Menim, da je spletno nasilje najpogostejša oblika nasilja	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
G16	Veliko učencev ga dojema kot nekaj »normalnega«, zato niti ne reagira na to	Izpostavljenost neprimernim posnetkom vsak dan	Dostopnost neprimernim vsebinam	Vidik strokovnega delavca
G17	Vodi v dalj časa trajajoče nasilje, ciljno naravnano na posameznika ali nasilje s hujšimi posledicami	Dolgotrajna izpostavljenost nasilju	Posledice na otroku	Vidik strokovnega delavca
G18	V šolskem prostoru premalo časa za vzgojne razredniške zadeve, ki bi delovale preventivno ali takoj kurativno	Pomanjkanje časa za preventivo	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca
G19	Podpora pri vzgoji otrok in mehkeemu postavljanju meja	Pomanjkanje časa za preventivo	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca

Strokovna delavka 8 – H

OZNAKA	ENOTA	POJEM KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
H1	Medvrstniško nasilje je nasilje, ki poteka med vrstniki in ne gre za konflikt, ki je normalen pojav med vrstniki.	Poseganje v intimno posameznika	Vdiranje	Opredelitev
H2	Nasilna dejanja so med otroki s strani nasilneža namerna in se lahko ponavljajo oz. tudi stopnjujejo. Žrtev se pri tem počuti nemočno.	Prikrito dejanje	Medvrstniško nasilje	Vrsta nasilja
H3	V šolskem prostoru je prisotno fizično nasilje, psihično, verbalno ter z vso večjo uporabo telefonov tudi spletno nasilje, ki je v porastu in gre z roko v roki s telesnim nasiljem.	Telesno nasilje, fizični napad	Fizično nasilje	Vrsta nasilja
H4	Na naraščanje medvrstniškega nasilja vpliva več dejavnikov; čas epidemije, izpostavljenost nasilju v družini.	Naraščanje nasilja nad učenci	Porast	Vidik strokovnega delavca
H5	Učenci so v času šolanja na daljavo bili manj podvrženi storilnostni naravi šole.	Zaprtje šol / šolanje na daljavo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
H6	Občutek manjvrednosti na šolskem področju so lahko kompenzirali z nasilnim vedenjem.	Neprimerna komunikacija	Izražanje učenca	Odnos učencev
H7	V času izolacije, učenci niso mogli uriti svojih socialnih veščin z vrstniki, kot bi jih lahko drugače.	(Ne)sposobnost empatije	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
H8	Pri komuniciranju prek spleta ne vidimo reakcije drugega in takojšnje posledice svojih dejanj.	Skrivanje za anonimnostjo	Posledica nesocializacije	Vidik strokovnega delavca
H9	Obenem pa ni kontrole staršev ali učiteljev, da bi lahko videli kaj se dogaja v komunikaciji z drugimi in to preprečili.	Nadzor	Omejevanje uporabe naprav	Vloga staršev
H10	Da bi učenci bili bolj nasilni do učiteljev, morda malo, a več kot včasih.	Porast neprimernega vedenja do zaposlenih	Nasilje nad učitelji	Vidik strokovnega delavca
H11	Da je pri učencih prisotno, tako pred zapiranjem kot zdaj, več odgovarjanja in večja predrznost oz. neupoštevanje navodil učiteljev.	Predrznost	Negativen odnos	Odnos učencev
H12	Pojav prikritega medvrstniškega nasilja je prisoten verjetno na vsaki šoli.	Prikrito dejanje	Medvrstniško nasilje	Vrsta nasilja
H13	V mojih izkušnjah je v večini primerov šlo za konflikte med učenci, ki smo jih reševali sproti v obliki mediacije.	Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave	Verbalno nasilje	Vrsta nasilja

H14	Preverjala pri učencih, kakšno je stanje med njima – preventivna vloga.	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
H15	So mi pa žrtve nasilja povedale za nasilje, ki so jih izvajali odrasli, ne vrstniki.	Malo sporočanja	Zaznava nasilja	Pogostost sporočanja
H16	Temu primerno smo tudi odreagirali, skupaj s svetovalno službo.	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
H17	K novejšim oblikam medvrstniškega nasilja spada spletno nasilje.	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja
H18	Žaljiva sporočila; izključevanje iz skupin; ustvarjanje sovražnih skupin; deljenje fotografij, videov, brez dovoljenja, (tudi intimne posnetke); predelovanje fotografij ali ustvarjanje memov v namen posmehovanja; prepošiljanje posnetkov, ki vsebujejo nasilje, grožnje, ustrahovanje.	Sporočanje preko spletnih medijev	Aplikacije	Opredelitev
H19	Fizično nasilje v šoli se dopolnjuje s spletnim.	Telesno nasilje, fizični napad	Fizično nasilje	Vrsta nasilja
H20	Menim, da gre za spletno obliko nasilja, ki je naravna posledica načina življenja družbe.	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
H21	Tudi na spletu se najdejo učenci v treh različnih vlogah: nasilnež, žrtev ter opazovalci.	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
H22	Treba je opogumiti opazovalce in žrtve, da ustrezno ukrepajo – nasilne komentarje in posameznike prijavimo; se zaupamo svetovalni službi, prijava policiji.	Uradni postopek v šoli	Protokol o zaznavi nasilja	Ukrepanje
H23	Novo mi je bilo spoznanje, da že zelo mladi učenci poznajo nevarne izzive na TikToku.	TikTok	Aplikacija	Opredelitev
H24	Tudi učenci so izpostavljeni prikitemu nasilju s strani aplikacij.	Nova oblika medvrstniškega nasilja	Spletno nasilje	Vidik strokovnega delavca
H25	Je ta oblika (spletna) nasilja za vas nova? Da.	Internetno nasilje	Spletno nasilje	Vrsta nasilja

9.6 Osnovno kodiranje

OPREDELITEV

- *VDIRANJE*

Poseganje v intimno posameznika (A1, B4, D1, G1, H1)

- *APLIKACIJA*

TikTok (A27, H23)

Snapchat, Viber (D4)

Sporočanje preko spletnih medijev (H18)

- *NASILJE*

Medvrstniško nasilje (C1, E1, F1)

- *NEGATIVNI OBČUTKI*

Strah, jeza (C2)

VRSTA NASILJA

- *VERBALNO NASILJE*

Žaljivke, zbadljivke, mobilne naprave (A2, A14, B1, B19, B23, B26, C3, D3, E2, E5, E12 E16, F2, F17, G12, H13)

Neprimerna komunikacija (A15, C4, D17, D20)

- *FIZIČNO NASILJE*

Telesno nasilje, fizični napad (A3, A7, B2, B6, D2, H3, H19)

- *PSIHIČNO NASILJE*

Izživljanje (A7, B5, C5, D2)

- *SPLETNO NASILJE*

Internetno nasilje (A20, B9, B10, B26, D17, E5, F3, F5, G3, G15, H17, H19, H25)

- *MEDVRSTNIŠKO NASILJE*

Prikrito nasilje (B23, H2, H12)

VIDIK STROKOVNEGA DELAVCA

- *PORAST*

Naraščanje nasilja med učenci (A4, B14, C14, C18, D13, E6, E18, E20, F7, F8, F10, F14, H4)

- *PROBLEM, KI SE ŠIRI NEKONTROLIRANO*

Problem brez nadzora (A6, D22)

- *KORIŠČENJE NAPRAV, RAZPOLOŽLJIVOST INTERNETA*

Dostop do interneta (A9, C8, E4)

Popularnost, priljubljenost (B16, C19)

- *PROSTOČASNE DEJAVNOSTI*

Prosti čas brez nadzora staršev (A10)

- *DOSTOPNOST NEPRIMERNIM VSEBINAM*

Izpostavljenost neprimernim posnetkom vsak dan (A11, B11, D7, E3, G16)
Neprimerne vsebine (D18)

- *NAČIN SPORAZUMEVANJA*

Sprememba v komunikaciji (A12, B3)
Neodgovornost za dejanja (B13, F6, G13)
Predrznost, neprimerne besede (A13, E20, F18, C12)
Žaljiva komunikacija (E19)

- *SPLETNO NASILJE*

Nova oblika medvrstniškega nasilja
(A22, A24, A25, B8, B27, B29, C20, D21, G7, H20, H21, H24)

- *PREDŠOLSKO OBDOBJE*

Izpostavljenost elektronskim napravam že pred šolo (A23)

- *POSLEDICA NESOCIALIZACIJE*

Izoliranost, pomanjkanje stika (B15, C7, D11, E9, G6)
Zaprtje šol/šolanje na daljavo (B30, D10, F10, F19, G6, H5)
(Ne)sposobnost empatije (A26, D23, H7)
Skrivanje za anonimnostjo (B28, E8, E17, G5, H8)

- *NASILJE NAD UČITELJI*

Porast neprimernega vedenja do zaposlenih (B17, E11, F12, F13, H10)
Pomanjkanje časa za preventivo (G18, G19)

- *PROBLEM REAKCIJE IZVENŠOLSKE OKOLICE*

Posplošeno poznavanje problema (B20)
Zaščitna vzgoja (C13)

- *POSLEDICE NA OTROKU*

Dolgotrajna izpostavljenost nasilju (C17, D5, G17)

VLOGA STARŠEV

- *OMEJEVANJE UPORABE NAPRAV*

Nadzor (A5, A21, B18, D9, D12, E10, F11, H9)
Starši ne postavljajo meja (C9, D8, D12, D14, G4, G8, G9)

ODNOS UČENCEV

- *NEGATIVEN ODNOS*

Predrznost (A8, B12, C6, C11, D6, E7, F9, H11)

- *NAMERNO UNIČEVANJE TUJE LASTNINE*

Poškodovanje tujih stvari (B7)

- *IZRAŽANJE UČENCA*

Neprimerna komunikacija (C10, G2, H6)

- *PROTEKTIVNI STARŠI*

Zaščita staršev (F9)

POGOSTOST SPOROČANJA

- *ZAZNAVA NASILJA*

Malo sporočanja (A16, A18, B24, E13, F4, G10, G11, H15)

- *UKREPANJE*

Hitro sporočanje = hitra rešljivost (A17, B21, F15)

UKREPANJE

- *PROTOKOL O ZAZNAVI NASILJA*

Uradni postopek v šoli

(A19, B25, C15, D15, D16, D19, E14, F16, G14, H14, H16, H22)

Težje oblike nasilja (B22, C16, E15)